

FURCSASÁG

NESCIONIZMUS

SERIO FANTASTICO HUMORISTICO
TRAGICOMICO
VILÁGNÉZLET.

KASSAI VIDOR
EMLÉKIRATAINAK FÜGGELÉKE.
— EMLÉKIRAT, MELY A VÉGÉN KEZDŐDIK. —

MOTTÓK.

»Bölcsnek bolond,
Bolondnak meg okos vagyok?«

(?)

»Ki nem kételkedett,
az nem elmélkedett?«

(??)

ELSŐ ÉS UTOLSÓ KIADÁS.

Pestvidéki Nyomda
Vácon 1927.

MINDEN JOG FÖNTARTVA.

ELŐSZÓ ÉS TÁJÉKOZTATÓ.

Vak vakot nem vezethet,
De vak tyúk talál szemet.
En is magot keresek,
Ha nem sokat: keveset.
Életcél földön, égen —
Van-e s ha van: mi legyen?
— A célt ha nem ismerem,
Merre menjek Istenem?! —
A tárgy súlyos, keserű;
Kevés benne a derű.
Meghintettem cukorral,
itt-ott furcsa humorral.
Az orvos is azt teszi,
így a gyermek beveszi.

Mondja némely jó-lélek:
Össze-vissza beszélek.
Ráfelelem — komolyan —
Hogy: a világ is olyan.
Hol egyenes, hol meg kör;
Máskor meg egy nagy tükör.
S ha tekintsz e tükörbe:
Majd egyenes, majd görbe;

Amúgy is megy, imigy is,
— Döngicséli a légy is —
Ici-pici kis bolha,
Az óriást bosszantja;
Bacillus — ha neki fog —
Herkules is csak nyafog.
És a többi s a többi,
Mi világunk betölti.
S ha neveznek semminek,
irodalmi shimminek?
Aki éppen így veszi,
Ha nem ízlik — leteszi.

Ha azt mondják: eretnek,
Vagy éppen kinevetnek?
Ezt se veszem én zokon,
Megszoktam, vagy megszokom.
Mindig abban fáradtam:
Rekeszizmot rángattam,
A közönség kedvére,
Kedves egészségére.

Es ha agyon hallgatnak? . . .
Megegyeztünk hallgatag.
Mások másként kezelik
Tőlem csak furcsa telik.
Hogyha írnék, nemfurcsán,
Akkor járnék csak furcsán [

Vájjon: hossz lesz-e, bessz-e?
Fogantja hogy lesz-e . . .

Aligha!.....

Ha túlerős, vagy gyenge:
Bukás lesz a sorrendje,
Ha esztelen: lemérik;
Ha eszesebb: nem értik.
Szomorú dínom-dánom;
Alkalmasint megbánom;*)
Ámbár bukni is merek,
S ha elesek fölkelek.**)

»NE PISZKÁLD, AMI NEM ÉGET!«

mondja a példaszó.

Nekünk, — szegény embereknek — talan

*) Kéziratban is maradt volna ez — mert bizony nem épen időszerű — de az írotinták most oly rosszak, hogy eltűnnek a papírról (vagy talán így még jobb).
A tinta és papírgyártást az államnak kellene ellenőrizni.

**) Ezt bizonyítja a Nemzeti színháznál elkövetett föllépésem. Ott, akkor csak Jászai (a feleségem) kellett, én nem; nekem tehát okvetlen buknom kellett; én ezt teljesíttem. Siker volt az mégis (a bukás sikere), mert ezzel megkönnyítettem az ő útját. Így egyik célomat (hogy Jászai oda jusson, ahová való) elértem, még pedig hamarább, mint gondoltam — s ezzel drámai művészetnek is tettem némi szolgálatot. — Hogy engemet nem szerződtettek, ez két félnek a vesztesége, — az egyik én vagyok, a másik . . . nem . . . nem Jászai — De erről, elég itt ennyi. Haladjunk.

elég is lenne ennyi az életbölcseletből és itt már, ezzel, be is fejezhetném az egész kérdést.

Igen, csakhogy engem épen ez éget. Nem hagy nyugodni és piszkálni kényszerít.

De nem is én piszkálom őt, de ő piszkál engem.

Sőt: mivel az életnek én is egy kis részecskéje vagyok, tehát: — rajtam keresztül, voltaképen — csak önmagát piszkálja. Már ez is elég furcsa. Sőt: miután különböző nézetten levők, szintén hozzá tartoznak, tehát — voltaképen — így: a mindenség önmagával vitatkozik. — Hát nem furcsa ez nekünk?

Körülbelül 38 évig a színpadon műkedvelősködtem. — Vagy mi?

Miután a színészetből, — ebből a s z á n d é k o s ö n m a g á r ó l v a l ó m e g f e l e d k e z é s mesterségéből, — kiöregedtem, (vagy talán kinőttem belőle, miként gyermek a ruhájából) testi szervezetem is kezdett teljesítő képességével alább hagyni, hát én ezt már föllebb fokozni nem bírtam.

De én nemcsak színész, de ember is vagyok és minden földi javak között legértékesebbnek tartom a független életet.

Az anyagelvűség, — melyet azelőtt követ-

tern — számomra szintén rövidnek bizonyult*). Sehogy se bírtam belenyugodni abba, hogy én, — aki érzem, hogy vagyok és lenni akarok, hát, — voltaképen senki és semmi vagyok és egy rövidke élet után, egy sorsban az elégetett bükkfával, csak mint por és hamu szerepeljek.

Nem, — ebbe nem bírtam belenyugodni. Kutattam hát, mert valami ösztönféle hajtott, hogy hátha . . . , mégis . . .

Így jutottam el az okkultizmushoz, mely épen a halál utáni sorsunkat bizonygatja és ebben a legtöbbet ígéri. Nagyszerű tanok ezek és igen éles elméjű képviselői vannak. Új perspektívák nyílnak itt; mert abból még ki tudunk sütni valamit, hogy: h o g y a n van; de hogy mi célból van úgy, ahogy van: ezt már nem tudjuk. Ezt vizsgálják a szellembúvárok.

Nyugdíjas éveimnek nagy részét ezeknek vizsgálata teszi ki és így emlékirataimnak, (melyeket még 1900—1—2 években irtam meg) mintegy későbbi, — hevenyében odavetett szaggatott toldaléka. De térjünk reá, amint ott írva vagyok.

Vác, 1926 június.

Kassai Vidor.

*) Azóta sokat haladtam; most már sokkal többet:
nem t u d o k

SATYAT NASTI P ARO DHÀRMAH!

(Nincs vallás az igazság fölött.*)

Ma 1918-at írunk! — Pár sorban szükségesnek tartom kijelenteni azt, hogy az itt-ott előforduló, halál ellen való kifakadásaim, (akkor még egészen anyagi alapon álltam) ma már jelentékenyen szelídültek; ez, főképen, az okkultizmus irodalmában való bűvárkodásom eredménye. Meggyőződésre ugyan (fájdalom) még nem jutottam, (én ebben csak tanult vagyok, nem: tudós) de ha létezik szellemvilág, — akkor csakugyan alig érdemes egyébvel foglalkozni; ha pedig nem igaz, -- ha nem létezik, — akkor egy magasztos, erkölcsjavító, v i l á g b o l d o - g í t ó h a z u g s á g ; tehát még így is csak jó. Hiszen minket a hazugság, -- az illúzió — inkább boldogít, mint az igazság (amelyet úgy sem ismerhetünk meg). Azért legkedvesebb emberek a gyermekek, mert telve vannak illúzióval és fegyverük az ártatlanság.

Boldogságra is csak addig fogékony az ember, amíg a bolondságra is az.

*) Vagyis: az igazság a legnagyobb vallás.

Aki szellemeket lát, (ha nem is épen anyagi szemeivel) annak hiába mondod, hogy nincsenek, aki nem lát szellemeket, annak hiába mondod, hogy van a nek.

Aki látja, annak van, (ha nincs is) Aki nem látja, annak nincs, (ha van is.) Van olyan is, aki szellemet hol lát, hol nem lát s eszerint hol van neki, hol nincs neki. De még olyan is van, aki egyszerre, — egy időben — látja is, meg nem is; ennek aztán: van is, nincs is; az utóbbiak között vagyok magam is.

Óriási mulasztás áldozata, aki ezekkel nem foglalkozik. Kezdeni, — ezidő szerint — legalkalmasabb: Dr. Carl du Prel »Der Spiritismus« című kis remekműve (Reclam-féle Universal Bibliothek 3116 szám).

Szárason és ridegen nézve is: a megnyugtató hazugság, többet ér a legkétségbeejtőbb igazságnál is.

Ha az anyagelvűség részén van az igazság: ez lenne valóban kétségbeejtő. Már az magában is nagy eredmény, hogy a halál gondolata most már nem borzaszt engem annyira, mint előbb.

De, ha meggyőződésre jutottam volna, se vallanám be, mert nincs szükségem rá, hogy

egy nagy tömeg bolondnak tartson és akként kezeljen; mártyságra pedig nem vágyakozom.

*

Nem hiányzik a spiritisztákból a humor sem.

Gabányi Árpád, spiritiszta barátom erősen az volt.

Somló Sándor a Nemzeti színház akkori igazgatója épen a színház udvarán időzött, amikor Gabányi az udvarra érkezett.

Somló csípősen megszólítja:

— No, Gabi, mit csinálnak a szellemek?

— Baj van velük — feleli Gabi.

— Mi baj van? — kérdi Somló.

— A napokban idéztem őket, a többi között a tiédet is, de az nem jött. Megkérdeztem az egyiktől, hogy a tied miért nem jön, azt felelte: az nem jöhet, mert neked nincs.

*

Vannak olyan makacs emberek is, akiket a szellemvilágnak még csak a lehetőségéről se lehet meggyőzni.

Egy ilyen gyógyszerésszel volt vitám, aki merőben tagadta, állítván, hogy itt a természet vak törvényei uralkodnak csupán s halál után nincs egyéb, mint az anyag teljes föloszlása, de szellem nincs.

É n. Nos, — tehát e szerint, — mi a természetnek csak afféle termékei vagyunk úgy-e bár?

Ó. Igen.

É n. Es mit gondol, van-e a természetnek öntudata, intelligenciája?

Ó. Nincs, csak vak törvényei.

Én. Hát nekünk, pi. önnek és nekem van-e?

Ó. Nekünk van.

Én. Lássá, lássa! Eszerint tehát mi kapunk valakitől valamit, ami neki nincs?!

Ó. Nincs, nincs, nincs, — én mondom önnek, mint kémikus.

Én. De van, — vagy legalább valószínű!
én mondom önnek, mint komikus!
(általános kacaj)

Pedig ezek a tanok;
Ingó ingathatlanok;
Mellöttük — körös-körül —
Sok tudomány eltörpül.

*

1919. Pfuj! pfuj! pfuj! — Adj Uram csendes kimúlást, de minél előbb!

*

1920 december. — Már nem milliomos a remete, fillérekben sem. Koronáink értéke, majdnem egy század részére esett. — Mintha mégis

azoknak lett volna igazuk, akik vígabban éltek és ezt a nyomort be nem várva, előbb meghaktak. Én meg itt nyaldosom hazám szörnyű sebeit és fűtetlen szobában várom a tavaszt. Magam takarítok: η e m.

*

1921. A tavasz itt van, — ezt tehát már nem várom; most annál is nagyobbát várok.

Ha az irigység nem volna lelki mocsok, azt mondanám, irigylem a holtakat. A jövő telt, — fűtetlen szobában már nem kívánom megélni. — Most már a halált várom.

*

»Az Est« (Marc. 11. 1922) közli:
 »Élve eltemették gyermek, jugoszláviai munkatársunk jelenti. A vodniki bányához tartozó munkástelepen, a napokban az egyik munkás felesége, mákhéjat főzött a gyermekének. A máktól a gyermek annyira rosszul lett és elkábult, hogy a szülők azt hitték, hogy halott. Minthogy hívásukra az orvos nem ment el a haláleset megállapítására, a szülők a gyermeket eltemették. Másnap a temetőőr a friss sír felől nyöszörgést hallott, amiről nyomban értesítette az anyát és a hatóságot. Rögtön felbontották a sírt, mire azonban a gyermeket a sírből kiásták, az már csak u g y a n

halott volt. A sírban a gyermek, rettenetes halálküzdelmet vívott, arcát összekarmolta és az ujjaait összeharapdálta. A kötelességét mulasztó orvos ellen szigorú eljárást indítottak.«

Hát ez mi?! hát ez mi?! hát ez mi?! . . .

Hát nem vagyunk-e gyógyíthatlan betegek?!

Tudományunk rövid; hanyagságunk h o s z ú s z ú

Botrány . . . botrány! . . . Ébredjetek,
elevenek!!!

*

1922 ápril. 19. Az anyagelvű a szellemek létezéséről is anyagelvi úton akar meggyőződni (vagyis, mintha behunyt szemmel akarna látni). Hát ez furcsa. Állítólag vannak külön érzékelhető bizonyítékok is (materializáció), de a macacs anyagelvű erre azt mondhatja, hogy az: a n y a g, tehát nem szellem. Hát . . . bizony . . . a szellemlátáshoz szellemi szem kell.

*

A világ a legbonyolultabb képtelenségek harmóniája. Ezt sokan nem értik meg; (egészen, talán senki). Mert, ha valaki csak egy lépést tesz előre, ezt még hajlandók az emberek követni. De, ha nagyobbacsok ugrasz, akkor bo-

londnak tart és ott hagy, — vagy éppen üldöz, mert képtelenek, lehetetlenek tartja állításodat . . . Pedig lehetlenség nem létezik.

Lássuk csak . . . Amely erőnek van (vagy volt) hatalma ezt, az általunk is látható csodás világot létrehozni: annak minden lehetséges.

Itt semmi sincs, ami nincs; itt minden van, még a lehetlenség is; itt még az is lehetséges, hogy semmi se lehetséges, mert a mindenség ereje, a mi logikánkat nem respektálja. Ami itt nincs, az lehet máshol, sőt van is; mert nem bírunk képzelni se olyat, ami nincs, csak olyat, ami van. Honnan is vennénk újat? Hiszen már itt, a látható, érzékeinkkel tapasztalható természetben is csak úgy hemzsegnék az olyan csodák, amilyenekre szegényes emberi fantázia képtelen. Csoda itt minden.

A csodák itt vannak, a csodálkozók hiányzanak! .— Már az maga is csoda, hogy ennyi csodán nem csodálkoznak.

Itt minden van! — Egy látszik lehetetlennek t. i. a semmi létezése; mert ha volna, vagy lenne, akkor már valami volna, vagy lenne.

És mégis . . . miután itt minden van . . . hát még a semminek is kell lenni; hogy hogyan, miképen? . . . ezt fejtse meg aki tudja.

A természet nagyon változatos, sőt szeszélyes is és az ő szeszélye, nekünk már törvény. . . így jutunk el tudatlanságunk bölcseletéhez.

A világot mi nem olyannak látjuk, amilyen és csak nekünk olyan, amilyennek látjuk. Hiszen érzékcsalódásaink vannak; érzékeink mindnyájunkat megcsalnak — egyszer másszor. Nos hát, aki egyszer megcsal, annak többé nem hihetünk, lehet, hogy folyton csal, csak ritkán kapjuk rajta, talán épen a színvak lát jól s a többi lát rosszul.

Voltaképen, érzékünk is csak egy van: a tapintás. Tapintunk a szemünkkel, a fülünkkel, orrunkkal, nyelvünkkel, — mert mindeniket érinteni kell valaminek, hogy tudomásunkra jusson. — Tapintás hát mindenik, csak hatása más és más. Sőt mást érzek, ha bársonyt, mást, ha reszelőt tapintok, pedig egyformán tapintom. Már ez is képes ítéletünket zavarni. — Hiszen, nem is szemeinkkel látunk. — Amikor álmodunk, akkor szemeink le vannak zárva, mégis igen jól látunk.

Mindennapi tapasztalatok ezek, de (miként a lélegzetvételt) még se vesszük észre, persze, persze: hat órán keresztül álmodunk, tizennyolc órán keresztül ébren vagyunk s a 18 órával leszavaztatjuk a 6-ot. Ha nem ébrednénk föl,

akkor a 18 órás álom is éppen olyan valóság maradna, mint a 6 órás álom.

Ejnye-ejnye! . . . furcsa, hogy én ezeket éppen áprilisban, — a bolondok havában írom!

1922. A világon: hasonlóság sok van, de egyenlőséget nem ismerek, pedig hát itt minden van!*)

A természet — az ő változataiban — olyan gazdag, hogy magát sohasem ismétli teljesen, — erre nincs reászorulva, — (óh sokkal talantumosabb!) Még a 2X2 sem négy, hanem az egyik kétszer-kettő, a másik meg négy. Ha mi egyenlőnek találjuk, ennek csak rövidlátásunk az oka. Már neveiknél fogva is különböznek, tehát nem egyenlők.

Nincs két egyenlő falevél. A föld, ahol ebben a pillanatban van, ott még soha se volt és nem is lesz soha.

A természet, amilyen végtelen kiterjedésben és az időben, éppen olyan végtelen az ő változataiban is. De mivel a természetben minden van; kell, hogy valamiképpen az egyenlőség is meg legyen benne. Ilyennek talán beválik ez: m in de η létező, ő n m a g á v a l e g y e n l ő . . . Hát ezek már májusi gondolatok.

*) Talán még ez is.

1922. Július. — Szent Isten!

Mi a hazugság és mi az igazság?

Szinte kétséges, hogy van-e a kettő között lényeges különbség.

Talán — az igazság, meg a hazugság külön-külön — voltaképen nincsenek is, — csak mi látunk közöttük olyan nagy különbséget, — hiszen, hol az egyik szememmel látok sárgásán, a másikkal kékesen, hol meg fordítva. Rejtély! mindenütt rejtély!

A hazugság, — rendesen — az igazság színét igyekszik magára öltetni; de az igazság is megteszi olykor, hogy a hazugság köntösét veszi fel.

1922. Augusztus. Minden lehetséges, sőt, minden van is, de nekünk bizonytalanak mutatkozik.

Paradox állítások ugyebár? (tartok is tőle, hogy nem értenek meg, vagy éppen félreértenek) de igazságokká lehetnek, — vagy lesznek is — valamikor, mert mindenre reákerül itt egyszer a sor. Nekem már most is igazságok.

En, már a világot, bámulatosan bizonytalanak, — hol ilyennek, hol meg amolyannak — chameleon-szerűnek látom. Az úgynevezett égi testek, folyton esnek, rohannak; ha egyszerre megállnának, akkor — valószínűleg — össze-

törnének, de ha a természet nyugodt állapotban lenne és hirtelen megindulna, — alkalmasint — akkor is összetörne. Hát, hol van itt az a hires egyensúly? Épen ezt az egyensúlytalan, — szédítő — föl s alá kalimpálózást nevezik egyensúlynak.

Egy szörnyen nagyszerű kaleidoszkóp az egész; fehér is, meg fekete is egyszerre, tarka annak, akinek szeme van, a vaknak, — valószínűleg — mindig fekete. Ámbár ez se bizonyos, mert Barsi József — miután megvakult — úgy nyilatkozott, hogy azóta többet lát, dehát ő nem vakon született.

A természetben, — részünkre — nincs semmi megállapíthatóság, csupa variáció. A természet maga az egyedüli perpetuum mobile — az örök mozdony — hacsak majd egyszer meg nem akad ő is, — mert sok minden kitelik tőle, — a többi között — még az is, hogy egyszer csak megáll.

A természet — kinek-kinek — olyan, amilyenek épen látja. Ha nem olyannak látja, mint a többség, akkor azt mondják reá, hogy bolond és ezzel azt hiszik, hogy a kérdés meg van oldva, pedig csak ketté van vágva, — mint a gordiusi csomó — de megoldva nincs. Hová legyünk, hová?!

Hinni bőven adatott nekünk, de tudni: majdnem semmi. Hinni valótlan-ságot is lehet; mert (sajnos) az igazságnak és a hazugságnak közös szótáruk van és az igazság hiányában, elhisszük a hazugságot is. Ha elindulunk valahova, csak hisszük, hogy oda meg is fogunk érkezni. Hinni hát kénytelenek vagyunk.

*

Amit bizonyítani kell, az már ingadozik.

Talán csak ez az egy tudásunk helytálló: minden létező önmagával egyenlő. Ezt még bizonyítani sem kell. Több aligha van. Hát biz ez nem sok.

A természetben hasonlóság sok van, de két egyenlőséget nem ismerek, — a többi között, — egyik legmegbízhatóbb tudományunkban a mértanban sem. Görbe vonalat, — pontosan — megmérni nem tudunk; anyagtan mérő eszközeink nincsenek; anyaggal pontosan mérni nem bírunk, mert durva; sőt durva a szemünk, durva az agyunk is. Nem csoda hát, ha úgy látásunk, gondolkodásunk, sőt maga a szent logikánk is ki-kibillen egyensúlyából, így én földi: mint a többi —
— Egyesek és összesek —
Szélben-hosszban, — a kozmoszban,
Hol repülök, hol esek.

Vlahovics trencsényi gimnáziumi igazgatót egyszer ezzel a kérdéssel leptem meg: mit gondol, mi célból vagyunk mi — emberek — itt a földön?

— Ezzel a kérdéssel én még nem foglalkoztam (felelte ő).

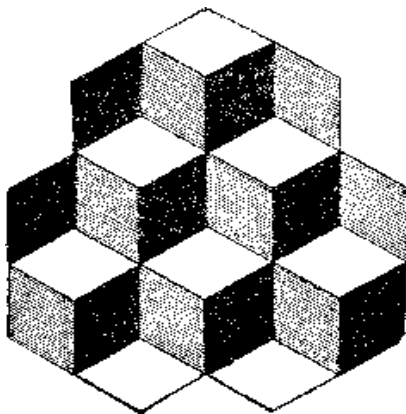
— Nem baj! Hát éppen úgy — hamarjában — mégis mit gondol?

— Hogy szenvedjünk! (felelte).

Oh jaj! Alkalmasint eltalálta.

*

De ez se rossz, (vagy talán rossz), de nagyon tanulságos.



Érzékeink á-tól z-ig
 Látásunkat csak ízélik.
 Hic, ubique, hókusz-pókusz!
 Ugrándoznak, mint a mókus.
 Tán jól látunk valameddig,
 Hétfő éjfélt után keddig.
 Hét napból áll — tudjuk — a Hét,
 De a kocka, hat-e vagy hét? . . .
 A kocka is csalogat,
 Látásunk is váltogat.

És nekünk ezekben a megbízhatatlanokban
 kell bízunk!

Itt, hol hat, — hol meg hét kockát látunk.
 Érzékeink hát csalnak. A csalónak nem hihe-
 tünk. Mi a világot hát nem olyannak látjuk
 a m i l y e n ; csak nekünk olyan, a m i l y e n -
 nek látjuk. Tragoediante!

*

1923. Én most Vác város úri koldusa
 vagyok.

A koldus mesterség, — avagy állapot —
 nem is épen rossz; anyagilag szűkös ugyan, de
 független élet; ennél fogva, szellemi világa egé-
 szen az övé, mert szabad.

*

1923. Május. Sok bajunk van most a fény-
 üzési adóval. A reggeli tejes kávé a kávéház-

ban, nincs megadóztatva, a délutáni, meg az esteli már igen, holott tápszer ez is, mint amaz. Tehát a délutáni, meg az esteli már fényűzés volna, pedig némelyik szegénynek, — talán — csak ez a vacsorája is.

Lássuk csak mi is az a fényűzés.

Fényűzés nélkül rideg a világ. Fényűzéssel kezdődik a civilizáció és civilizációval a fényűzés.

Vegyétek el az embertől a fényűzést, — akkor csak az állat marad. Fényűzés a tudomány, a művészet, a tisztálkodás, a hajnyírás, a körömvágás, sőt maga az egészség is. (A betegség már nem az.)

Még az állat és növényvilágban is nyomára akadunk a fényűzésnek, a sokféle formák és tarka színek sokaságában s amikor a fákon annyi magvat termel, hogy tán ezred része se kel ki. Maga, a nagy mindenség is fényűzően ragyogtatja csillagait. (Tekintsük csak meg csillagászati távcsövön keresztül a Perseus csillagképet.) Fényűzés a világ lelke, élete. Csak a pusztulás nem fényűzés. A halottak nem fényűzők. Legalább én így látom.

Tudom, hogy sokan, mindezt, hóbortnak tartják és kacagják; — sebaj! én egész életemben mulattattam; hadd mulassanak most is, —

ez nem változtat az én igazságomon, mert a kacagás, csak szaggatott hangok sorozata, de nem érv. Jóllehet, nem vagyok olyan elbizkodott, hogy magamat csálhatatlannak tartsam.

Igaz is, hogy a nagy fényűzés, (mint minden) végre is romlásba, — illetőleg — átalakulásba végződik; hogy azután ismét előlről kezdje,

A megteremtett világ maga is a legpazarabb fényűzés: az alkotó erők fényűzése. Avagy, mi más célból létezik!?

Csodás ez mind. A csodák itt vannak. A csodálkozók hiányzanak.

*

A természet végtelenül változatos. Szeszélyesnek is mondhatnók; de az ő szeszélye nekünk törvény.

Csodás a természet. Lehatalmítóan nagy-szerű és gazdag. — De vájjon van-e célja? És ha van, mi legyen az ??? . . .

Oh, óh! és én mégis tudni akarom! Hát ez megint micsoda? . . . Ha eddig még el nem vesztettem az eszemet, az talán csak azon múlt, hogy ... az enyim is kevés hozzá.

*

Gyakran esik szó a tisztaságról.

Erről való nézetem egy kissé szokatlan,

jöllehet, bárminemű tisztálkodást, nem akarok lekicsinyleni*).

Ami testünket és ruházódásunkat illeti: kívülről lehetünk legszennyesebbek. Ezzel korántsem azt akarom mondani, hogy a szenny kívánatos, inkább legyen tisztább, — bőrünk még tisztább; beljebb még tisztábbnak kellene lennünk, de (fájdalom!) ez lehetetlen, az emésztett anyagok miatt.

Legtisztább legyen — azonban — gondolkodásunk és lelkiismeretünk, ezért: *νίψον εσωμύμματα τῆ, πόδας ὄψιν* **) (mosogasd bűneidet is ne csupán orcádat.) Jobb ez így mintsem megfordítva.***)

Nem nagy mocsok az, melyet vízzel is lemoshatunk s az a külső nagy tisztaság, a libák, kacsák és vadállatok elsőrendű erénye, lelkiismeretük pedig — talán — nincs is.

Külső tisztasággal a társadalomnak tartozunk, a belsővel: Istennek és önmagunknak, lelkiismeretünknek és ezzel belső nyugalmunknak. Legyünk kívül belül tiszták, ez a legjobb.

*) Noha a külső tisztálkodás nagyon szellemtelen foglalkozás

**) Visszafelé olvasva: ugyanaz.

***) Egy rongyos becsületes ember többet ér a legcsinosabb gazembernél.

Dehát mire való az a szenny is? ... Tán csak azért van, hogy itt minden legyen, — még ez is?...

De így már nem biztos, hogy ezek az írások is nem csupán szenny-e! ... Oh! óh i ...

En a szennyet meg se teremtettem volna.

*

1923. Május.

Több világo ssá got.

A természet — hozzánk — kegyes is, meg kegyetlen is, jó is, meg rossz is. Csupa rejtély, csupa rejtély!

Még csak azt se tudta nekem megmondani senki, hogy mennyi az egy. Egyik egy szál gyufát mutatott, hogy az egy.

De én nem a gyufát akartam tudni, hogy mennyi, hanem, hogy az egy mennyi, mert egy a gyufa, egy a ház, a város, az ország, a világ is csak egy. Ezért mondja az okkuiíista, hogy az egy a legnagyobb szám.

De még csak azt se tudom eldönteni, miért kell a szárnak nagyobb fülének lenni, mint a lónak, holott — nézetem szerint — neki is elég volna akkora. Ha! ha! ha! — Furcsaságok ezek.

Lehet, hogy minden úgy van jól, ahogy épen van: hogy tudatlanok legyünk. És

én mégis tudni akarok.

A természet soha, sehol és semmiben sem ismétli önmagát teljesen. Hasonlóságok bőven vannak benne, de teljes egyenlőségek nincsenek, vagy csak igen gyéren.

Akár pusztá szemmel, akár mikroszkóppal fölfegyverkezve, kicsinyben, — akár teleszkóppal — nagyban szemlélem a csillagok végtelen világát: akkor hypergrandiózus, fölemelő s egyszersmind lehatalmító nagyszerűségének nyomása alatt, — csekélységem érzetében — térdem megcsuklik s földre borulva, kénytelen vagyok, sóhajokkal terhelt imát rebegni . . .
Hogy eljusson ...

De hová? ... de kihez? . . .

Csak hihetem, — de nem tudhatom . .
Óh! óh!

Több világosságot!

»Boldogok, akik hisznek!« De engem csak a tudás elégít ki, mert hinni, hazugságot is lehet, — valamint az igazságot is: nem hinni. — Mit tegyünk, mit!? Hiszen az igazságnak és a hazugságnak a szótáruk közös . . .
Oh! óh!.. . Tudnom pedig nem adatott, úgy vélem, hogy másnak se.

*

Magától állott elő a világ, avagy van, aki

megalkotta? . . .

Mondogatjuk hogy: »kell lenni.« Ez szép, ez igaz is lehet, de ezért — még talán — nem köteles lenni is. Óh! óh!.. . Csupa rejtély, — bizonytalanság mindenütt! . . . Mi kényszerít, miért akarom hát tudni mégis?! . . .

Ha volna olyan hosszú gombostűnk, mely a végtelenségig érne: nem szúrhatnók a csillagok közé úgy, sehova, hogy csillagokat ne szúrnanánk át vele, oly pazar bőségben vannak a csillag-napok.

Hát, — ha már — az alkotmány is ilyen szédítő, milyen lehet maga az Alkotó!? Van-e célja és mi légyen az?! . . . Észbontó! Észbontó! És ha tán még se bomlik, az talán csak azért van, mert erre nem elégséges.

*

Mi, itten, egy bűvös kaleidoszkóp forgatagában vagyunk, anélkül, hogy akarnánk, vagy tudnánk, (vájjon én se?) Mert a világ nem épen olyan ám, aminőnek mi látjuk.

Hogy egyebet ne említsek például, hogy az eget gömbölyűnek látjuk, — pedig annak nincs határa; avagy közelebb eső például: hogy távolról a tárgyakat kisebbeknek látjuk, mint amekkorák. Következésképp, — talán — közletről meg nagyobbaknak, mint amekkorák. Ez így is van.

Hogy mindez mi módon történik, ezt már tudjuk; de, hogy miért van így, ahogy van, — ezt bizony nem tudjuk; talán nem is fogjuk tudni soha. De — mindenestre — különös mégis, hogy nekünk: hol kisebbeknek, hol nagyobbaknak kell látnunk a tárgyakat, mint amekkorák. Mintha érzékeink, egyenesen csak arra volnának rendeltetve, hogy bennünket félrevezessenek. — En ezt, így látom.

Sok-sok ilyen példa van. El lehet ezek fölött tünődni! . . .

Dehát az ilyen tépelődés is, ér-e valamit?!

Szánandó büszkék vagyunk mi! . . .

Több világosságot! Több világosságot!

Mindezekhez képest: mi egy ember és mi vagyok, — vagy voltam — én magam?

Hát, — most már — majdnem semmi, (ha ugyanis, — egyáltalán — létezhetne a világon a semmi. Pedig — valamiképen — kell lenni ennek is; mert itt minden csak van; itt semmi sincs, ami nincs.) Azelőtt, — vagy ezelőtt — pedig: valami színész-bőrbe bujt orvos-doktor féle voltam; a közönséget kacagással! gyógyítottam; rekeszizmát rázogattam, rázogattam. Hát — hiszen — ez is csak volna valami, — ha nem is sok.

De a természet ugrat engem is a többivel,

mi pedig ugrunk hűségesen, — akaratunk ellenére is.

Ugrok hát egy-kettőt magam is, mert szándóan meg vagyok maszlagolva a többivel egyetemben.

Egész életemben kacagtattam, hadd kacagjanak örököseim, — akár halálom után is, — ha nekik jól esik. Nem sajnálom tőlük, hozzá vagyok szokva, hogy nevensenek. Különben is, én nem írok ama számára, de mások számára se, filiszter számára meg épen nem. Nem is kívánom, hogy olvassák, mert groteszk, — nem mindenkinek való. Ha mégis olvassák arról már nem tehetek»

Hogy groteszk vagyok ezt bizonyítja már »A Hét« című lap 1890 december 21-iki száma is, ebben »Hullámok« című kötetemről írván imígy emlékeznek meg rólam: »A kis Kassai bizonyára a legnagyobb clownok közé tartozik, akik valaha a színpadot taposták.« — Ejnye, ejnye fikom adta! Igaz ez?

Furcsa már is, nemde? Nem vagyok én sablonos úgy-e? Furcsa már is, de lesz talán még furcsább is, (csupa is) mert például: hogyan oldjuk, vagy magyarázzuk meg majd a felsorolandó, kétszínű, furcsa, fogas kérdéseket?

Sokat tűnődtem már én ezek fölött, de

nem tudtam őket megoldani. Talán másnak sikerül; — ámbár kétlem. — No, — de nem csinálók szó szaporítást és stylusprodukciókat. Haladjunk.

1. Richelieu herceg emlékiratait olvastam. Ez a herceg nagy gyönyörfi, élvezethajhász volt.

Azt írja, hogy ő minden órájának leszakította virágát. Lányokat ejtett meg, sat. Kéjenc volt s ennek következményeivel lelkiismeretét nem terhelte, meg lévén győződve, hogy ezekért nincs kinek számolnia. Ez merő anyagelvűség és (mint ilyen) erkölcstelen.

Erkölcstelen, mert az anyagelvű úgy van meggyőződve, hogy se jó tetteiért jutalom, se a rosszakért büntetés nem éri, tehát lehetőleg ki kell élvezni a földi gyönyöröket a végletekig, — így, vagy úgy, — szépen, vagy egyébként, tehát, akár gonoszul is.

Azt írja a herceg, hogy ő így élt, hogy ő azt soha meg nem bánta és aki másként gondolkodik, másként él: az egy h a z u g rendszer m e g c s a l t b o l o n d j a .

Igaz ez, vagy nem?

Csúnyának elég csúnya.

2. Az ingembe vendég-gombot akarok beilleszteni.

Négyszer-ötször elejtem és csak hatodszor sikerül.

Van-e ennek a leejtegetésnek valami célja és ha van ugyan mi légyen az?

Azt mondják, hogy véletlen, (de erről később). Vagy azt mondják, hogy ennek csak oka van (mert ok nélkül nincs okozat). Oka pedig az, hogy előbb ügyetlenül fogtam fa gombot. — Hát ezt tudom én is; de kinek volt arra szükség, (mert nekem nem volt) hogy ötször ügyetlenül legyek és csak hatodszor ne legyek az, holott én egyszer se akartam ügyetlen lenni és mégis annak kellett lennem. Lehet, hogy a test, az anyag restsége az oka (mert csakugyan rest). De hát mi a macskának restelkedik ökelme is? Mire jó ez?!

Sok ezekhez hasonló eseteink vannak. Egy szellembúvár úgy magyarázta, hogy ez pajzán szellemek incselkedése. Igaz ez, vagy nem?

Szellemektől, — mindenesetre — különös kedvtelés.

3. Bíró előtt áll a panaszos és a vádlott.

A bíró szólt vádlotthoz: panaszos azt állítja, hogy ön azt mondta neki, hogy ő gazember. Igaz ez?

Vádlott felel: hát — kérem — az igaz, de nem mondtam.

Tessék most ítélni, mert ilyet (t. i., hogy gazember) gondolni lehet, csak mondani nem szabad.

Sértett-e hát a vádlott, vagy nem?

4. Egy vita alkalmával oda szóltak valakihez, hogy mi véleménye van a szóbanforgó kérdéstről, mire az így felelt: nem mondok semmit, mert mindig hazudni szoktam. Hazudott-e ez most is, vagy nem? Hazug-e, vagy nem? De menjünk följebb.

5. Mi a p r a e d e s t i n á c i ó (elővégzet) vagyis minden, — tehát életünk folyása is — előre meg van határozva. Erre nézve csak annyit mondhatok, hogy ez egy zseniális találmány, amelyet se bebizonyítani, se megcáfolni nem tudok, de úgy vélem, hogy más se. Lehet igaz is, meg nem is. Tehát kétséges.

6. Vannak természetes szükségleteink, melyektől undorral fordulunk el; ezekről szokták mondani, hogy »naturalia non sunt turpia«. Undorító biz az. De mivel mi magunk is a természet részei vagyunk, tehát: ilyenkor a természet ö n n ö n m a g á t ó l u n d o r o d i k. Hát ez mi? Nekünk, — mindenesetre elég különös.

7. S z a b a d a k a r a t. Hát ez is egy furcsa phantom.

Mindent, de mindent szabad nekünk itt

akarni, de ezeknek megvalósításában nagyon korlátozva vagyunk. Boldogtalanságunknak ez a legnagyobb kútforrása.

Minek akarhatunk olyat, amit meg nem valósíthatunk?

Mire való nekünk ez az akarat-többlet? pl. minek akarom én ezeket tudni, ha nem vagyok reá képes? Minek akar az ember repülni, ha nincs szárnya? Talán, hogy lepotytyanjon? (mert előbb-utóbb lepotytyanna valamenynyi, ha addig röpködhetne, amíg ez be nem következik, de ennek az élet rövidege — többnyire határt szab, t. i. a halál más formában megelőzi.)

Mire való nekünk ez az akarat-többlet; hogy szándékosan keressük a veszélyt? — Mondják, hogy ezt a haladás kívánja. De akár lépünk, akár rohanunk: csak folyton mennünk kell; hát akkor minek rohanunk? — Mindez még tudunkra (vagy tudomra) is van adva! Nem mutatkozik-e ezekben valami kegyetlenség!?

Mi ez? komédia, avagy tragédia?

Biz' ez: a legfurcsább tragikomédia!

Állítják, hogy szabadakaratumk nincs és nekünk csak kell — muszáj — akarnunk. Nos hát, épen ez a szabadakarat, mert amit muszáj, azt szabad is akarni; így a muszáj szabadakaratú fokozódik, az az: mi szabad-

akaratnak érezzük, vagy képzeljük. Érzés és képzelet pedig nem valótlanságok.

Így lesz a muszájból, szabadakarat. Voltaképen az akartatónak én is része vagyok, tehát: amit ő akar, azt én is akarom s amit én akarok, azt ő is akarja. Én, ő vagyok és viszont. Ne különítsük el az együvé tartozókat.

Mindez másként is lehet, de én így látom. Jól látom-e? Nescio.

8. A véletlen. — Nohát: ez azután még csak a fenegyerek. Véletlen! Ez egy hibásan értelmezett szó, mert azt értik alatta, hogy annak nincs magyarázata, se oka. Dehát, lehetséges-e okozat, ok nélkül? — Pedig — hát még ennek is kell lennie — valamiképen.

A véletlen elnevezés csak anynyiban helyes, hogy ezt, vagy azt — nem véltük volna, hogy így, vagy úgy lesz. Voltaképen pedig annyit tesz hogy: nem tudom.

Ha valamely eseménynek okát nem tudjuk adni, akkor hamar reá mondjuk, hogy véletlen, így, — kényelem-szeretetünknel fogva — hamar végezünk vele, de meg nem oldottuk.

De, — mivel a mindenségben, mindennek kell lennie, — meg van is — még az előlírott «véletlen» hibás értelmezésben is és pedig azért, mert a legcsapongóbb emberi phantasia se gon-

dolhat ki olyat, ami nincs.

Tekintsük meg csak a természet csodáit; melyik emberi agy lett volna képes ezt kigondolni, vagy elképzelni?!

Itt minden van; ha épen a földön nincs, akkor máshol. Azért mindenség a mindenség, hogy mindenség legyen. — Gondolatainkat mi csak belőle plagizáljuk. — Hogy miképen, ezt már aztán én nem tudom.

Van-e hát véletlen, vagy nincs?!

Homály, — homály, — csupa homály.

Több világot! —

Itt csak néhány példát soroltam elő; de ilyen, önmaguknak ellentmondó, csalafinta igazságok, csak úgy nyüzsögnek körülöttünk. Csupa rejtély. Mire kellene ezek? Talán jobb, ha valaki észre se veszi.

Mindezekre azt mondhatják, hogy szofizmák.

Hát ez a szofizma is, micsoda szerzet és mi végre témfereg itt?! Egy másik szofizmával ki lehet billenteni sarkaiból minden filozófiát meg szofizmát és talán csak arra jó, hogy bennünket, — miként érzéseink — félrevezessenek. Egy híres bíró mondotta: »hogya a feleket kihallgatjuk, nincs könnyebb, mint ítéletet hozni, de ha a védők elmondották beszédeiket, akkor

a legnehezebb dolog a világon.« Több világosságot!

Mindezek után, könnyen azt hihetné valaki, hogy én, a természetet csak gáncsolom; (amivel ő mitse törődik). Hogy például: minnek van bolha, poloska, szúnyog, moly és más tömérdek egyéb, (nekünk alkalmatlan és érthetetlen) valóság.

Ha — ezek miatt, szívem szerint, nem is szerethetem; (no, ezért se veri falba buksi fejét) ebben, — első tekintetre — látszólag, van valami. De ez téves mégis, ez — talán — csak onnan van, hogy én nem ismerem eléggé és — talán — úgy van az jól épen, ahogy van.

Ha gáncsolni valót találok is benne, azért őszinte bámulója vagyok mégis, — még p?dig nagy mértékben: (fütyül reá) és ezt a következőkben bizonyítom.

Azt mondják, hogy csodák nincsenek.

Egyéb sincs, mint csupa csoda. Én csupa csodát látok mindenütt. — Amint már mondtam: a csodák itt vannak, (ezekben nincs hiány) a c s o d á l k o z o k hiányzanak.

Már az magában is egyik legnagyobb csoda, hogy ennyi csoda fölött nem csodálkoznak; vagy — legalább — nem eléggé.

Csoda itt minden, — a legkisebb tárgy is.

A csillagos ég pazar pompája, — a legkisebb féreg, — a legkisebb fűszál, — az ártatlan mosolygó gyermek, — a tarka pillangó, — a virágok sat. A legnagyobb csodák csodájának csodája pedig, hogy a világ, — ez a megvalósult, szédítő lehetetlenség, egyáltalán létezik.

Szédítően csoda minden; annyira csőd?, hogy az emberiség az eszét is elveszíthetné iőle, t. i., ha volna neki annyi; de — talán nem is volt neki soha, mert különben, az elviharzott szörnyű háborút nem követte volna el és amelynek vértől bűzlő pocsolyájában, — még most is — nyakig fetrengünk.

Csodálkozni tanuljatok emberek, mert csak azután haladhattok valamire.

Aki a természetet nem bámulja, az vagy buta, vagy önmagát bámulja, — mintegy fölötte képzelvén magát — a természetnek. Tehát — voltaképen — ez is buta.

Aki valamely műtárgyon csodálkozni, lelkesedni nem tud, abból soha se lesz művész. Aki a természetet nem bámulja, az soha se fogja megismerni.

M e g i s m e r n i ? ! . . . Ez, talán — már sok is lenne nekünk.

*

Hosszabb ideig tartó gyógykezelés mel-

lett, (kivált belső bajoknál) sohase tudhatni biztosan, hogy használt-e, vagy nem; mert nem tudhatjuk, hogy kezelés nélkül is mi lett volna. Ezt csak akkor tudnók, ha a gyógykezelést igénybe is vettük volna, meg nem is vettük volna igénybe, hogy összehasonlíthatnók. De hát ez nem megy, . . .

Ha kezelés alatt a beteg meggyógyul, akkor dicséri az orvost; pedig lehet, hogy anélkül is jobban lett volna. Ha pedig a kezelés után rosszabbodás áll be, akkor az orvost okolja, hogy őt elrontotta, pedig lehet, hogy kezelés nélkül szintén rosszabbul lett volna. Hát ilyen gyatra az ember. (Oh! és én is közöttük vagyok).

*

A szellemvilág (Spiritismus sat.) jelenségeinek megvilágítására, nem hiányoznak itt (az úgynevezett való világban) se, bizonyos megfelelő hasonlóságok, — habár kissé durvább formában. Ezek annak a lehetőségét bizonyítják, hogy itt csak átmenetek, átváltozások vannak; hogy a meghalás is csak ilyesmi lehet; például: ha a hernyó begubózása és lepkévé változása, nem szemeink láttára menne végbe, ugyan kivel bírnók elhiteni, hogy a lepke ugyanaz a hernyó? Valószínű, hogy senkivel.

Tömérdék ilyen példa van. Azért: ne hir-

telenkedjünk ítéletünkkel. A tagadók pedig ne higgyék, hogy csak nekik van eszük.

Engem különccnek tartanak. Hiszen vagyok is valami ilyesféle, azért pár szóval megemlékezem róla.

Különccség alatt, — általában — valami nem kívánatos tulajdonságot értenek. Hát ebben egy kis tévedés van.

Különc voltaképen annyit jelent, hogy nem olyan, mint a többi; ebből azonban korántsem következik, hogy az hiba. Minden lángelme különcc, noha nem minden különcc lángelme. -

Akit az emberek nem értenek meg, arra hamar reá mondják, hogy különcc s ezzel hátat fordítanak neki; holott gyakran tanulhatnának tőle. Dehát az emberek szenvedélyesen Ítélnének, — szenvedélyesen tanítanak is, de még szenvedélyesebben: nem t a n u l n a k . Hallgatni kevesen tudnak. íme, — én is mennyit csevegek, — alkalmasint hiába.

*

1923. Hát, kegyetlen tud lenni az ember még szeretetében is. Egyik következtelenségéből a másikba esik; olykor a jellemet is szeszélynek minősíti, ha neki épen úgy tetszik. Es a tömegnek iszonyú ereje van; — ha minden egyes

tagja, — csak egy ujjal is — vállamra üt, neki ettől semmi baja se lesz, de az én vállam földagad.

Az elmúlt 1922. év december havában, minket — öregeket — színpadi föllépésre kívánt a közönség; látni akarta mégegyszer . . . roncsainkat, kadávereinket.

Ebben én sehogy se akartam részt venni. De a közönség hatalmasabb mint én. Hát végre is: én engedtem . . . Csodák csodája, hogy várakozásomon fölül sikerült.

Külömben psdig a közönség egy nagyerejű szeszélyes gyermek, a színész csak játékszere neki. Kiélvezi, megunja, azután elfelejti. Erre tehát csak legyetek készen hisztriók és ti többi cigányok mindannyian. (Amikor nem így van, akkor annál jobb. A hála nem jó üzlet.)

Ej! — de elég ebből. Próbáljunk egy kissé vígabb húrokat is pengetni, bár tartok tőle, hogy ezek se lesznek olyan vígak, mint óhajtanám. Tehát:

1. A magyar Nemzeti színház tagjai 1870-es években már nagyon el voltak adósodva.

A minisztériumhoz folyamodtak hát, hogy adósságaikat fizesse ki, mert nem tudnak megélni. — A miniszter elutasította. — Én azt mondtam nekik, hogy a miniszter azért nem

fizette ki, mert alkalmasint elmulasztották folyamodványukba írni, hogy csak fizesse ki és ne aggódják miatta, mert majd csinálnak adósságot újra, ha az benne lett volna: bizonyosan mindjárt kifizette volna! . . . De néztem is rögtön, hogy merre tágasabb.

2 Az 1890-es években a Kerepesi (most Rákóczi) út derekán, szemben a Népszínházzal volt az »Orient« nevű szálloda, vendéglő és kávéház. Ide szoktunk járogatni, itt tanyáztatott a híres Pósa-asztaltársaság is.

Szigeti József, a Nemzeti színház nyugalmazott művésze, ezen a tájon lakott s gyakran megjelent itt közöttünk. Sok tarka-barka dolgot mondott el nekünk. Tőle hallottam a következő kettőt, melyeket el fogok mondani.

Megjegyzem, hogy Szigeti bátya igen kedvelte a csizmadiákat; darabot is írt róluk.

Elmondotta az egyikről, hogy a test föl-támadása erányában nagy kétségei valának. A papja tehát magához rendelte tanításra, hogy annak valóságáról meggyőzze.

Hosszú volt a tanítás a csizmadia áhítattal hallgatta . . .

De miután a hosszúnak is vége szokott lenni, hát vége lett ennek is. — A pap végre így szólt: »no, reménylem, hogy most már csak

meg van róla győződve, hogy föltámadunk.«

A csizmadia alázatosan megköszönte az üdvösséges tanítást és odanyilatkozott, hogy igenis, ő most már tökéletesen meg van győződve, hogy föltámadunk s ezzel az ajtó felé indult. Ott — azonban — megállt és kissé gondolkodott . . . Visszafordult, — mutató ujját figyelmeztetően föltartotta és szólt: tisztelendő úr, — majd meglátja: bizony Isten semmi se lesz belőle!« Ezzel elsietett.

3. A régi betyár világban, a Bakonyban elfogtak egy 20—22 éves deli zsvány legényt.

Ezt a szép legényt, a »teknő-hátú« ékes melléknévvel is megkülömböztették, mivelhogy darázs dereka kecsesen be vala hajolva.

Behozták teknő-hátút Veszprémbe, aholott is, — minden deli volta mellett — akasztófára ítélték.

Akkoriban az akasztófa két magas facölöpből állott, melyeknek két felső végét egy gerenda kötötte össze. Az elítéltet azután valami hám féle szerkezetbe ültették; ebben fölhúzták a magasba, — fölakasztották s hetekig ott hagyták a szélben himbálózni, — nemkülönb a varjaknak és hollóknak. Erre a sorsra jutott a szép teknő-hátú is.

Az akasztófa alatt megkérdezték tőle, hogy

volna-e még valami utolsó kívánsága.

— Igenis van, — felelte.

— És mi légyen az?

— Hát, hogy az én nyakamat ne törjék ki előre.

— Megkérdezzük a mestert (a hóhért) mit szól hozzá.

A mester odanyilatkozott, hogy így soká fog majd kínlódni.

— Azt mondja a mester, hogy úgy soká fogsz kínlódni.

— Az istenit az apjának: nekem kell azt kiállani, nem neki.

Fölhúzták a hámban.

Amikor a hóhér a kötelet már a nyakára illesztette, így szólt teknő-hátú: »van még egy szavam.«

A hóhér szünetet tartott. Teknő-hátú elbúcsúzott.

Rövid volt a búcsúzkodás, de annál kiadósabb.

Csak ennyiből állt: »szurok az egész vármegyének.«*)

Ez pedig nem történhetett volna meg ugyan semmiképen, máskor se. De minek is ígér valaki

*) Nem épen így mondotta.

olyasmit, amit meg nem valósíthat. Pedig de sokszor megtörténik.

Hát, bizony, — bizony! . . . Ezeknek a vígnak látszó történetecskéknek is nagyon sötét és előretolakodó hátterük van. Szintúgy a többieknek is.

Szigeti bátyáról jut eszembe . . .

Nyugdíjas korában gyakran ösztökéltem, hogy írja meg emlékeit, de savanyú ábrázattal kísért kitérő válaszokat kaptam tőle mindig.

Egyszer azután, amikor így szólottam neki: hát ki írjon, ha nem Szigeti József, aki annyit látott és aki írni oly jól tud? Ő erre így felelt: »mit írjak? azt talán, hogy ott hány milliók tűntek el; mert én azt láttam! nem vagyok bolond, hogy K. Pétert csináljanak belőlem.« K. Péter is ilyesféle dolgokat szellőztetett, ezért ellene fordultak, amint már ez a tragoediákban is szokott lenni. Nagyobb erővel állott szembe, tehát buknia kellett. Hogy Szigeti bácsi jól látott és beszélt-e, nem tudom.*)

Hát bizony . . . evégből magam is sokat elhallgattam és elhallgatok, mert: a mártírság

*) De még azt se tudom: jól tettem-e, hogy leírtam

nem kívánatos dicsőség.

Szigeti József halála után, veje lakásának padlásán egyszer tűz támadt és ekkor itt — állítólag — holmi iratok is elégték. Nem állítom, — de megkapott a gondolat: vájjon nem volt-e ott valami emlékiratféle is Szigeti Józseftől és vájjon — épen ezért — nem szándékosan támadt-e az a tűz?!

Hát ilyen a fantázia, — mindig megszokta előzni azt a józan észet. Pedig hát földi életünk sem az igazi valóság, csak tükörképe az igazibb valóságnak. Valószínű, hogy az állatvilág tükörképe ismét alsóbbrendű valóság, mint a miénk.

Azt mondják erre a józanok, hogy fantasztá vagyok. Dehát nem-e a fantaszták eszméi vitték előbbre az emberiséget?

Azok a józan eszűek, nem valami magasrendű élősdiek; csak kihasználni tudják a fantasztákat; úgy vélvén, hogy ezek úgyis csak az o kedvükért léteznek. így gondolkodik a farkas a bárányról, a sas a nyúlról és a józan ember sok földi társáról és aki nem így érez, vagy c>elekszik, arra azt mondják, hogy fantasztá, bolond. De ezért még nem köteles senki bolondabb lenni, mint az, aki mondja.

Azok a józanok, — többnyire — eredeti-

ség híján szűkölködnek. Kihaszni, fönntartani azonban jól tudnak.

No lám! De ha valaki csak szerezni tud, de fönntartani nem: hát itt még van valami, de aki csak fönntartani tud, de szerezni nem: ott semmi sincs. Az első: portéka kereskedő nélkül; a második: kereskedő, portéka nélkül.

*

LÁTOGATÁSOM KOSSUTH LAJOSNÁL.

(Írom 1923 augusztus)

Hozzá vagyok szokva, hogy a beszédet játékkal kell kiegészíteni. Talán minden színész így van ezzel; azért a színész, ha ír, könnyen beleesik a rövid stylusba. Ez a hibám — vagy erényem — megvan nekem is. Sokat bízok az olvasó phantasiájára, hogy írásomat kiegészítse, mert én itt már el nem játszhatom. Ezt előre bocsátva, hát haladjunk rövidesen, vagyis — mint mondani szokás: kurtán-furcsán.

Minden nyári szünidő alatt egy-egy kis utazást szoktam volt tenni; rendszeren egyedül, mert így korlátlanabban lehet tanulmányozni.

Az 1893-iki év nyarán ezúttal mégis színházunk főgépmeisterével rándultam le a szép Itáliába. Ekkor is meggyőződtem, hogy legjobb egyedül utazgatni a veres borítékú Baedekerrel.

Elmentünk Turinba is. Mi lehetett volna ott — reám nézve nevezetesebb látni való, mint Kossuth Lajos?!

Tűnődtem rajta, hogy miként lehetne ezt megcselekedni, hogy nem lesz-e ez — részünkről — tolakodás. De végre is — ha már itt vagyunk — nem akartam enélkül eltávozni.

Egy délelőtt elmentünk hát lakására, ez iránt tudakozódni. Fölmentünk az emeletre, fölkerestük Ruttkayné. Megkérdeztem tőle, hogy lehetséges volna-e látni »Lajos bácsit.«

Úgy vettem észre, hogy ez újság volt neki, mert — mintegy tűnődve — utánam mondotta: Lajos bácsit?!

Igen — mondám. En a víg múzsa papja vagyok. Talán sikerülne a kormányzó urat, egy kis magán előadással földerítenem. Tervemben volt ugyanis, — hogy ha úgy fordul — előadom neki a bécsi katonai parádés magán produkciót, amely igen komikus, kivált magyar embernek.

Hát jöjjenek el délután három órakor, — monda Ruttkayné, — akkor szokott fogadni. Ezzel mi eltávoztunk.

Megemlítem, hogy előbb is voltam már én egyszer Kossuth Lajosnál Turinban, amikor 950-en látogattuk meg, de akkor mások beszéltek vele,

nem én. Én mindaddig azt hittem, hogy Kosuth Lajos valami ábrándos, epedő tekintetű férfiú. De ma se feledem el, hogy amikor valami üdülő kertben, nagy csoportban várakoztunk reá, elhaladt soraink előtt, reám is esett kék szemeknek pillantása és az oly átható volt, úgy éreztem, mintha a mellemen ment volna be s a hátamon jött volna ki.

Társam úgy vélekedett, hogy valami csinos kis beszédet kellene mondani.

Hagyjuk el, — mondám — nem szükséges az ilyen nagy szellemnek, keresztül lát az az emberen (a turini pillantás jutott eszembe) s talán a legegyszerűbb beszélgetésből többet tud meg, mint más a legcifrább szónoklatból. Bizzuk reá. Ha ő kérdez, mi felelünk.

Délután három óraker megjelentünk lakásán.

Dolgozó szobájában fogadott. Nagyon polgáriasán volt bútorozva úgy ez, mint a délelőtt látott szoba is.

Íróasztalnál ült. Egyik kezével: bekötött kézirat leveleit pörgetve, szájában szivar pipacskából füstölgetve, helyel kínált.

Egy kis ideig csak hallgattunk. Én arra vártam, hogy valami bátorítást kapok a produkcióra, de nem kaptam. A hallgatást én törtem meg.

— Egészségi állapota hogy szolgál kormányzó úr?

Erre ő, — ajkait vonogatva így szólt: öreg ember . . . hagyja el ezt. Meghökkenem, hogy ezt nem találtam el.

Ekkor átvedlettem diplomatává; (sok ilyen szerepet játszottam én már, különösen operettekben). Kis szünet után megint csak én kezdtem.

— Folyton munkálkodik kormányzó úr?!

Ismét ajkait vonogatva szólt:

— Kénytelen vagyok vele.

Azután kérdezte, hogy eddig hol jártunk már. Mondám, hogy Veneziában, Firenzében sat.

— Hát Rómában?

— Ott még nem.

— Akkor még sokat nem láttak. Útitársam nyugtalankodni kezdett . . . Fölálltam és szóltam: Valami kérdezni valója nincs-e tőlünk kormányzó úr?

— Nincs, — köszönöm.

Ekkor én szeme közé néztem ... Ő megértett és kezét nyújtotta és én — bár vonakodott — szinte erőszakkal — megcsókoltam azt.

Indultunk. A produkció elmaradt, pedig szerettem volna elcsinálni, mert ilyen publikum nem akad mindenkor.

Azután Aulich titkár úr egy udvari szo-

bába vezetett bennünket. Itt egy biliárdasztal volt, meg a budavári honvédszobor — kicsinyben.

Megkérdeztem a titkár úrtól; mit gondol, nem volt-e látogatásunk tolakodás.

— Legyenek meggyőződve, hogy a kormányzó úr, minden magyar embert szívesen lát, — felelé.

Megkérdeztem még, hogy a kormányzó úr szokott-e nevetni és eszik-e húst. Mindkettőre igennel válaszolt.

Ezalatt künn, — ágyúk hiányában — szörnyű villámlás és dörgés tette ünnepélyesebbé látogatásunkat.

A vihar végét, a kapu bejárat alatt vártuk be.

— No! — mondtam — ha most az Istenyila itt talál megütni bennünket, legalább nem tagadhatják, hogy itt jártunk.

Látogatásunk rövid volt. De beszéltem Kossuth Lajossal: Ez nekem elég hosszú egész életemre.

Egy pár fehér keztyűt is vettem ez alkalomra. Ezzel fogtam kezét Kossuth Lajossal. Ezt azután el is tettem emlékül.

Következő tavasszal meghalt Kossuth Lajos.

Volt nekem még egy ilyesféle merész látogatásom és pedig Görgei Arthur tábornoknál, 1899 nyarán.

Sok keresés után — ugyanis — abban állapotodtam meg, hogy ha majd nyugdíjba megyek, akkor a gyönyörű vidékű Nógrádverőcén telepszem meg.

Ezt meg is cselekedtem. Ott laktam 1899 május közepétől november 30-ig. De, — mert a budapesti nyaralók megdrágították (még hagyján) és a lakások ősszel kiürültek, — a vendéglős a főzést beszüntette, — az újságot szintén; hát én, az üres házak között, nem bírtam egyedül megmaradni s átköltöztem Vácra.

Verőcén nyaralt ekkor családjával Ábrányi Lajos festőművész is. Ez ismeretségben volt Görgei tábornokkal. Megígérte, hogy elvisz engem hozzá, hogy lefényképezhessem. Én persze kaptam az alkalmon.

Görgei Arthur tábornok, — aki különben Visegrádon lakott — ekkor: szemben Verőcével és Kisoroszi falukkal — a Duna túlsó partján: öcscse villájában tartózkodott épen. Hát, mi — egy szép délután átcsónakáztunk és odamentünk.

Amikor a tábornok úr meglátott bennünket, — különösen a fotografáló gépem táskáját — nagyon kedvtelenül fogadott s harsányan

szólt:

— Mi az?! . . . mi az?! . . . Tudok ám goromba is lenni!

Erre a katonás fogadtatásra — persze — úgy Ábrányi, valamint magam is megrökönyödünk. Ezt Görgei tábornok észrevette, sőt méltányolta is. Megsajnálta bennünket s így szólt Ábrányihoz:

— No no! Hát hiszen sokat gorombáskodtam magával.

— Meg *W i n d i s c h g r ä t z e l !* (egészítem ki nyomatékkal.)

— No, egy kicsit azzal is, — monda — és ezzel a jég meg volt törve. Barátságos lett.

Azután elkezdtem neki magánprodukciókat csinálni.

A hatás, minden várakozásomat fölülmulta, szinte megsokaltam.

Annyira kacagott, hogy az asztalra borulva, kacagása erős köhögésbe fulladt. Már meg is sajnáltam. Nagyon hálás publikum volt a tábornok; 1848-ban talán még káplárnak is kinevezett volna érette.

— Nos . . . hát hogy üljek, vagy álljak? — kérdezte.

Lefényképeztem . . . Azután megkérdezte, hogy hol láthatná meg a képét ő is.

— Majd küldök belőle — feleltem. Ezt meg is cselekedtem.

Azután saját kocsijukon bevitettek bennünket Visegrádra s Nagymarostól vasúton jöttünk haza.

Hanem a fényképfölvételemben, egy kis humoros hibácskát követett el az az úgynevezett v é l e t l e n .

Amikor a tábornok úr leült, hogy lefényképezem, távolabb a háttérben, a falon, egy kis fa-polcocska volt; ennek a faragott két vége, olyan szarvacska formán kanyarodott, ezt én nem vettem észre. Így történt, hogy a tábornok úr fejének egyik oldalán, mintegy kis bikaszarvacska látható lett. — Hát hiba, — nagy hiba! . . .

Azaz, hogy talán nem is olyan nagy hiba. Mert mint hadvezér: eléggé döfös volt biz ő 1849-ben.

No lám! Az a szeszélyes v é l e t l e n , olykor még karakterizál is.

Óh az a véletlen!... az a véletlen!...

*

Ej, ej! Az ember — nagy részben — diabolikus hajlandóságokkal van átitatva és ezt mind az anyag, az anyagiasság teszi, — amely legnagyobb ellensége a szellemiségnek. Egész

társadalmi berendezkedésünk anyagi alapon nyüzsg. Bíraskodásunk alkalmával első sorban azt kutatják, volt-e ennek vagy annak, ebből vagy abból, anyagi kára, vagy haszna; az ethikai rész mintegy másodrendűvé szorul.

Ez a vastag anyagiasság annyira el van burjánozva, hogy vannak sokan, akik még abban se nyugosznak meg, hogy: legyen nekem is, meg neked is, — avagy nekem több legyen, mint neked, de azt akarják; nekem legyen, de neked ne legyen; mert így nemcsak több jut neki, de jobban is packázhat embertársa fölött.

Szépen mondotta egy szellembűvár barátom, hogy: »a föld nem a boldogság csillagzata; mi azt itt ne is keressük, mert nem azért jutotunk a földre, hogy itt boldogok legyünk, hanem, hogy vezekeljünk, t. i., hogy vezekeljünk, előbbeni életeinkben elkövetett hibáinkért.«

De fájdalommal látom, hogy nem akarunk mi: Vezekelni, se javulni; csak élvezni s belefűlni; mint a legyek a cukros méregbe. Pedig vizsgálja meg bárki, ha valami testi baja van, — hacsak nem öröklötté — legtöbbször meg fog győződni, hogy az élvezetek szerezték azt neki p. o., hogy csak az ételekről szóljak.

Az ételleket minél jobb ízűvé igyekeznek elkészíteni, de éppen ennél fogva többet esznek

belőle, mintsem kellene, (mert a száj győzi).
Hiba!

Az ételekhez csak jó anyag szükséges és minél kevésbé ízes, vagy fűszeres, annál jobb a gyomornak, tehát annál egészségesebb az, de ízes lesz így is, ha megéheztünk. »Der trinkt ohne Durst, und isst ohne Hunger: Stirbt desto junger.«

De az emberek az ínnyüknek főznek és nem a gyomruk, (persze az iny is győzi) de a gyomor sínyli.

Erre azt kérdezik, hogy: hát akkor miért van ínnyük?

Hát azért van, hogy holmi maró, mérges, meg fűszeres étellektől óvjanak; azontúl pedig — főképen — hogy visszaélésre csábítsanak, félre vezessenek. Es ez nekik már szépen sikerült is.

Az a sok mesterséges éték csak ártalmas, mérég. Zsír nem kell. A sertés, a liba a kukoricától is csupa zsír.

Azt mondják erre, hogy az ember nem sertés. Igen, dehát, ha kukoricát ennék, ettől se lenne még sertés. Kenyér se kell az ételekhez, főzzék bele a lisztet az ételekbe, minek azt még dagasztani, sütni és ezekkel pénzt, időt és erőt pazarolni? Hús nem kell. Ha olcsón is jól

élhetünk, miért élünk jól drágán?

Amikor még magam főztem magamnak, többször megtörtént, hogy a dél festés közben lepett meg. Ilyenkor, hogy a hangulatból ki ne essem: egy pohár vízben cukrot oldottam föl, lisztet kevertem belé, megittam és ment a munka tovább. Én ezt egy majomtól tanultam, aki a lisztet ette, (persze csak úgy marokkal, pohár és Ferenc nélkül*).

*

Az a kereskedelem is egy furcsa — reánk mért csapás, miként az ambíció. (Hasonlít a kártyázáshoz is).

A kereskedelem egy erkölcstelenségre, csalásra csábítótság, egy szükséges rossz. Olyan, mint p. o. az ember szájának a másik vége. Szükséges, de egy csöppet se szeretni való . . . Sőt!

De úgy veszem észre, hogy megint sokat csevegek, vagy fecsegek hiába. Mert az emberek — átlag — tanulni nem szeretnek és mégis . . . (Oh Uram bocsáss meg!) a tanulást, (ezt a szabadalmazott lopást) egész életemben gyakoroltam magam is . . .

Sok mondani valóm volna még, de — mert

*) Liszt: Ferenc nélkül.

ügyis hiába — hát épen azért, abba hagyom,
(vájjon meddig?!)

**Oh én szegény, Heautontimorumenosz*)
nyögdíjas!**

*

1924. Május. Szerény nyugdíjamat két helyről kapom, mert két nyugdíjintézetbe fizettem a járulékokat, t. i. az országos színészegyesület nyugdíjintézetébe és a Népszínházéba. Ezekből és megtakarított pénzecském kamataiból, — egész a nagy háború kitöréséig — 1914-ig 15 éven keresztül, szerényen, de anyagi gondok nélkül élhettem. Én jól megágyaztam, de a nagy háború felborított ágyastul.

A nagy háború csatakos uszályának nyomán, pénzünk értéke napról-napra csökkent, ma (1924) már azt mondhatjuk, hogy semmi, szegény lettem. Szükségbe, nyomorba jutottam, többi társaimmal én is. Segítségre szorultam.

Ezeket azért bocsátom előre, mert hálás köszönetet akarok mondani mindama jótékony lelkeknek, akik szükségemben eddig, kisebb-nagyobb mértékben segítségemre voltak. Fölsorolom hát neveiket.

V á c i a k . T r a g o r I g n á c dr. főkörmány-

*) Görög szó, annyit jelent: önsanyargató.

tanácsos és neje, W i n k l e r A m á l i a .

T r a g o r Ernő. Ez a jószívű ember, valamennyi rossz dohányját nekem adta volna, ha magának is lett volna, de adott egyebet is.

B l a z s i k (írói nevén Berki) Ferenc.

Z á b o r s z k i Árpád, V á l e k J á n o s ,
Z a c s k ó Géza.

B u d a p e s t i e k . I l o v s z k i J á n o s , W e i s z
K o n r á d , M e r f o r t V i k t o r .

Különösen sokat tett érettem Berki Ferenc, ez a könnyelmű, rajongó idealista optimista, — akit egy rossz versben ezennel meg is próbálok énekelni.

Annyit köszönhetek neked,
— Nem talállok rá éneket —
Ó te csodaszámba menő,
Erőszakkal és jótevő,
Édes barátom Berki;
Talán az ég szemelte ki.
Rövid már az én életem,
En vissza nem fizethetem;
De — szíved, — bár jó legyen
Vigyázz! tönkre ne tegyen.

Ez a Berki-Blazsik különös egy ember. Magát önzéstelennek tartja, hiszi, ez az önzéstelenül önző poéta sokat segített rajtam.

Önzéstelen önzőnek azért mondom, mert Önzéstelen ember aligha liheg a föld hátán. Hiszen még a szentek is azért voltak szentek,, hogy az égi üdvösséget elnyerjék.

De mit veszek észre! Az én jótevőim csupa nem magyar nevűek.*) En a magyar kultúrát szolgáltam. Hát a magyar nevek hol maradtak? . . . Röstellem én ezt, magyarom! — Én erőmet és ifjúságomat neked adtam.

Hó! — megálljunk csak . . . Tévedek, — mert vannak ilyenek is. Ne koriolánoskodjunk hát; úgy se szakmám ez nekem. (Van ugyan közöttük olyan is, aki mitsem adott, de meg volt benne a jóakarata s én ezt is hálásan köszönöm.)

Itt van mindjárt K á l l a y ... ez már csak jó magyar név; fölteszem, hogy nem a tót »Kálaj« (hasíts) szóból ered. Azután V a s s J ó z s e f népjóléti miniszter, ez is jó, magyar veretű név, ennek az utalványára kaptam — »nagy érdemeimnek elismeréséül« — egy öltözet zakkó ruhát, (a jó Blazsik-Berki jártaki ezt is.)

Voltak-e nagy érdemeim, nem tudom, de jellemző, hogy hát ekkor nagy érdemek kellett ahhoz, hogy valaki egy öltözet zakkó ruhát kapjon.

*) És pedig amit adtak, a sajátjukból adtak.

De legtöbbet segítettek rajtam a váci siket-néma intézet előjárói u. m. K m o s k o I s t v á n (megint szlávós név) intézeti gondnok, meg főkép a tanárok, élükön B o r b é l y S á n d o r igazgatóval, akik kijárták a miniszternél, hogy az intézetben ingyen étellemezést kapjak. Ez volt a legnagyobb segítségem, mert már ott tartottam, hogy a vendéglőben azt is eszegettem már, amit az ismerőseim ott hagytak, (pedig hej, de keveset hagytak ott!)

Egy ismeretlen — névtelen (Szabó Gyula által Budapest) is küldözget havonta pénzt. Fölteszem, hogy ez is magyar nevű. G y e n e s L á s z l ó Nemzeti színházi pályatársam, (aki talpig úri ember és jó pályatárs) kezéből is kaptam valamit. Van hát magyar nevű is szépcskén.

Ezek és a főntebbiek mindnyájan segítettek rajtam többé-kevésbé, bár — fájdalom — pénzünknek nincs értéke, kevés most még a sok is. (Egy zsemlye 400—500 korona).

Fogadják hálás köszönetemet valamenynyien!

*

1924. Június. Kisebb nagyobb mértékben, önzők, hazugok, csalók és tolvajok vagyunk mindannyian, öntudatlanul is, (kivételek a Lipót-

mezőn vannak) csak fokozati különbségek léteznek. A skála azonban igen nagy.

Ezt sokan tagadni fogják, mert észre se veszik, hogy mikor lopnak, (a tsa-tsik): ezek a becsületes emberek.

Egy időben egy járásbíróval ebédelgettem. Szó esett a tolvajlásról s a bíró ezt a kérdést intézte hozzám: »A tolvajlást mégis csak meg kell büntetni ugyebár?« Ne tessék ezt tőlem kérdezni, (feleltem én) minden színpadi alakjaimat — magam is — az életből lopogattam össze. Az ilyet nem minősítik lopásnak, — ez meg van engedve, — pedig ez mégis: a meg nem engedettnek az édesanyja.

A tolvaj fránya egy öntudatos lény; ő tudja, hogy lop, a becsületes csak hiszi, hogy nem lop. Ezekből az iratokból is, — két becsületes író embernek, — fölolvastam egyes részeket: szépen megkibicelte ötleteimet mind a kettő; holott, — különösen az egyik — hírneves író, nem volt reá szorulva, vagy mi a szösz.

Ha egy szál gyufát lopok, ezért még nem tekintenek tolvajnak, de ha tíz skatulyával lopok: akkor már igen. A legtöbb ember így gondolkodik: »ha nekem lopnak, azt én nem bánom; (csak meg ne tudják,) még legjobban szeretem, ha magam se tudom, de tőlem ne

lopjanak, mert azt már bánom!« ugorja meg a prücsök! Kérem ne fogja reám senki, hogy talán csak én volnék ilyen.

Az irodalmi tolvaj szarkákról pedig a nagyközönség így gondolkozik: »ha nekem lopnak, azt én nem bánom; kiélvezem, — megtudják-e, vagy nem, azzal nem törődöm, sőt, ha tőlem lopnak azt még szeretem is, — mulattat, mert nekem lopják vissza.«

Még a tanulás sem egyéb, mint a más tudományának az elsajátítása: szabad, — sőt dicséretes — lopás . . . Ha ha ha! Furcsa úgy-e?!

Hát biz ez furcsa is, meg nem is. De van ilyen több is.

*

Úgy veszem észre, hogy imitt-amott ismétlésekbe esek. Tudom, hogy ez az írásművészetben szépséghiba, de hát, nem ismételhetem őket elégszer és mert ezek foglalkoztatnak leginkább és: repetitio est mater studiorum (ismétlés a tudományok anyja). Lám, lám, még a latinsággal is brillírozok.

De én nem is vagyok íróművész — kivált ezúttal — meg azután feledékeny is az ember, kivált, ha már öreg is.

Épen ezek miatt lehet, hogy már szólottam is a szórakozásról valahol, de az is lehetséges,

hogy még nem. Azért letárgyalom itt is, mert nem lehet ezt eleget ismételni.

S z ó r a k o z á s , egy tévesen értelmezett szó. Rendesen valami pihenés, szünetelés, nyugalásfélét értenek alatta. Hát ez téves.

Szórakozás, annyi mint elszóródás, de épen-séggel nem pihenés; nem szünetelés, sőt munka ez is. Szórakozás csak munkaváltoztatást jelent, de nem szünetelést.

Aki kártyázik, az nem pihen, csak munkát cserél, még pedig haszontalan, káros munkát.*) Hasznos munkáinkat cseréljük föl ismét hasz-nossal s igen jól fogunk szórakoztatni.

A földi életben csak munka létezik, meg pihenés, szünetelés nincs is. (Már megint egy nincs, megint valami, aminek mégis szintén kell lenni valamiképen, mert itt minden csak van, csakhogy ennek megállapítása nem a mi érzé-keinkre van bízva.)

Amikor alszunk, akkor is testi erőnket gyarapítjuk, sőt álmodunk is. Hogy lenne ez szünetelés, pihenés?

A természet soha, de soha se szünetel, nem pihen. Itt csak folytonos munka folyik.

Az élet soha se pihen, még a holt teste

* T. i. ha pénzben megy.

is gerjedésbe, forrásba megy át és szelleme, lelke, — ha van — bizonytalanság szintén működik. Ez hát nem halál, nem is pihenés, no az épen nem. Legfeljebb — miként testünk a földdel, akként energiánk — vagy lelkünk, szellemünk, — ha van — elvegyül a nagy mindenségbe. Ez se megsemmisülés, sőt: előkészület újabb életre, vagy máris új élet, vagy épen az előbbinek a folytatása.

Itt csak átváltozások, csak élet van. Szünetelés, halál, nincs. (Megint egy nincs, aminek mégis kell lennie). Hogy mindez miért van így, azt magam is szeretném tudni.

Mondják, tanítják: »azért vagyunk, hogy istennek tetszésére legyünk, hogy neki szolgáljunk, szeressük, imádjuk.« . . . Szép, szép! De, hogy annak a véghetetlen hatalomnak, ezekre, — vagy bármire is — szüksége lenne ... ez nem valószínű. Nekünk van szükségünk öreá.

Csupa ellentmondások, — legalább nekünk azok. Nem csoda hát, ha az ember, tudatlanságának súlyos érzetében: földre borulva mellét verdesi.

1924 június. Itt Vácon, jelenleg Miklósy Gábor színtársulata működik. Szorgalmas, igyekvő társulat, több széphangú, fiatal énekesnővel. A

közönség közepesen látogatja őket. Szegény kollégák!

E hó 1-én, vasárnap délután, a Duna túlsó partján levő Pokol-csárda parkjában labdarúgó partit rendeztek ők. Ennek jövedelméből jutattak nekem segélyképen 400,000 koronát, az az — mint mondták — összes bevételüknek egy tized részét.

Jó lesz lakbérre, mert nekem most minden jövedelmemet ez emészti fel. De én fizetek, hogy kedvelt muzeális tárgyaimat el ne kelljen adogatnom, vesztegetnem.

400,000 nagy szám, — egész életemen keresztül felét se kerestem meg — de háború előtti értékére átszámítva, mintegy 25 arany koronát tesz ki, (egy korona 50 régi krajcár, vagyis 100 fillér). Nem sok ez most, — kevés most — körülbelül egy karénesnek félhavi fizetése. Volt idő, amikor fölléptenkint kerestem 25 arany koronát, (sőt többet is) tehát a mostani 400,000 koronát. Akkor sem volt ez valami nagy fizetés. Volt, aki százat, sőt többet kapott (a nők) t. I. arany koronát. Én is kaptam ötvenet.

Hatan kaptunk — öreg nyugdíjasok — egyenkint ennyit. Kedves pályatársak, fogadjátok hálás köszönetünket!

Ma, június 3-án utaznak el. Sok szerencsét!

Fáj a szívem utánatok és pedig nem csak a koronák miatt.

*

Minél többet vizsgálom a természetet, a mindenséget, annál bonyolultabbnak találom. Az erők alkotnak és rombolnak, őszinték is, meg csalnak is bennünket . . . Avagy csak mi csalódunk? (ami nekünk egyre megy).

Ezek szerint hát a csalónak is igaza lehet. Uram bocsáss meg! hátha ezek járnak a helyes úton és a leghelyesebben azok, akiket soha rajta nem kapnak!?

De a jóság olyan szép, amíg a bűn ocsmány kép.

*

Vannak emberek, akiknek — ha igazuk nincs is — eszük még mindig elég van s ezzel igazságot verekednek ki maguknak. Én erre nem pályázom. Martyr koszorúra se vágyakozom, mert nagyon tövises.

Ámbár az emberek elvárják az egyesektől, hogy az ő javukra martyrrá is legyen. Persze . . . mert a tövisek nem az ő halántékaikat szúrják. Tudom már én ezt, Trc-frc! firlifanc!

*

Hogy az abszolút igazságot én megtalál-

tarn volna, azt én nem merem állítani; azt se tudom, hogy van-e ilyen, holott (miután itt minden van) ilyennek is kell lenni.

Mióta a pantheizmus (természet istenítés) álláspontjáról lesiklottam, mert rövidnek bizonyult: azóta még bonyolultabb lett előttem minden. Most úgy látom, hogy a mindenség, ez a határtalan gömb, melynek minden pontja középpont, ez a megvalósult lehetetlenség:

Szép is, meg csúnya is, jó is, meg rossz is. Tiszta is, meg szennyes is, édes is, keserű is. Pazar is, meg fukar is, világos is, sötét is. Illatos is, bűzös is, végtelen is, véges is. Tértelen is, téres is, fekete is, fehér is.

Egész litániát lehetne még így összeállítani . . .

És pedig a mindenség — vagy természet — nemcsak felváltva: hol ilyen, hol meg amolyan, de merem mondani, hogy: egyszerre, ugyanegy időben, ilyen is, meg olyan is. (A mindenség . . .*)

A vaknak nincs villám, a siketnek nincs menydörgés! Akinek minden érzéke hiányzik —

*) Erre csak büszkék lehetnek . . . testvéreink. Legtalpraesettebb ötleteimet ki kell pontoznom, mert kriminálhatják. Maholnap már írni se lesz tanácsos.

mint pl. a holtak) — annak alkalmasint már semmi sincs . . . talán. De ezt már én nem tudom . . . Végtelen sok érzékre volna szükségünk, hogy mindenről meggyőződhezzünk, pedig — mint már mondtam — csak egy érzékünk van: a t a p i n t á s, az is csaló. Azért lezárom azzal, hogy a világ nekünk, (vagy nekem) van is, meg nincs is, aszerint, hogy ki-ki miként látja, vagy nem látja.

Mindezeket sokan — talán — kifogásolják, vagy félvállról veszik. De én tapasztalásból beszélek. Tessék csak vizsgáldni és elmélkedni, — miként én teszem — majd látni fogják . . . talán, mert nézni, még nem annyi, mint látni . . . Én mindezeket így látom. Tudom is, meg nem is; igazam is van, meg nincs is.

Azt mondják — talán — hogy mindez szofizma. Hát legyen; de akkor: szofizma is, meg nem is.

Még az a szent logika se olyan nagy szent ám, amilyenek tartjuk. Az az úgynevezett józan ész is gyöngé legényke, mert ezeknek a megértésére nem elégséges. Egyéb kell ide.

Egyéb kell ide. Erre azt mondhatják a józanok, hogy ehhez b o l o n d s á g kell, (ismerem már ezt is). De lassan az ítélettel, — mert ez is csak igaz is, meg nem is, mint a többi és

kinek-kinek a látásától függ csupán. Hogy jól látunk-e, vagy látok-e, abban se vagyunk biztosak, sőt — legalább is — nagyon kétséges.

N e k ü n k a b s z o l ú t l á t á s u n k n i n c s !
(már megint ismétlek) . . . Furcsa mindez ugyebár? . . . Hát bizony, a világ furcsa is, meg nem is. Aki ezeket nem érti meg, már azon nem tudok segíteni.

Aki ezeket a fejtegetéseket nem veszi komolyan, annak igaza is van, meg nincs is.

Aki komolyan veszi, annak ... no igen . . . annak igaza van meg, . . . (szent isten! talán szintén: n i n c s is).

Akasztfő humor! Hess! hess! hess!

Kérem ne szóljanak le, vagy legalább ne nagyon. Különben . . .

*

Emlékezzünk, de nagyon ne siránkozzunk Halottaink megsiratása is önzés, mert a sírás megkönnyebbít.

Én, anyám halálát nagyon megsirattam. Később rájöttem, hogy voltaképen nem is anyyira őt, mint inkább veszteségemet sirattam, meg azt, hogy most már majd reám kerül majd a sor. Igaz, hogy ezekhez hozzájárultak abbéli fájdalmaim, hogy egész életét másokért fára-

dozva töltötte szegényke és nem lett érette jutalma.

*

1924 július. Engem a hívés nem elégít ki, a hívés előleg a bizonytalanra. Nekem tudás kell és ezt nem bírom megszerezni. Bár kutatom diligenter, az eredmény: idem semper.

A hívés beéri a hazugsággal is, a tudásnak — azonban — igazság kell. (De hol vegyük?) Hinni hazugságot is lehet, de tudni csak az igazságot.

A tudás, egyszersmind hívés is; a hívés csak hívés, de nem tudás is.

A hívés álom, — a tudás ébrenlét.

A hívés alatt jár, de boldogít. A tudás fölemel, de nem boldogít. A hívés: szerény virág csendes völgy ölében. A tudás: szikla a hegytetőn; látköre széles, de viharok látogatják.

*

Még valami a m i n d e n l e h e t s é g s r ől.

Minden lehetőségek között nem lehetetlen az sem, hogy a hívés — vagy mondjuk: a hit — szintén nem egyéb, mint: egy még teljesen ki nem alakult tudás. Ha így van, akkor csakugyan hívőknek a van igazuk.

Hogy minden lehetséges; ennek az állításnak megdöntésére igen sok példát lehet fel-

hozni. Ez is csak azt bizonyítja, hogy minden lehetséges, még az is, hogy van lehetetlenség is, azaz: hogy itt minden nem csak lehetséges, de tényleg: v a n is. Még az is van, ami nincs! (Hová legyünk, hová legyünk?!)

Azt mondja az alföldi magyar: »nincs lehetlenség, csak töhetetlenség!« Talán még az is lehetséges, hogy semmi se lehetséges.

Nyakatekert megállapítások ezek, ugyebár; tehát ismét csak valami, ami: van. Erre azt lehet felhozni, hogy: nyakatekert állítás van ugyan, de amit állít az: nincs. De már ugyan honnan tudhatja ezt valaki? korlátolt elme lehet az ilyen.

Bizony, bizony, — nekem igen gyakran — úgy tűnik fel itt minden, mintha mi, — valamennyien — be lennének csapva alaposan. Ha az embert, a világegyetemről különállónak tekintem, (ami egy kis elbizakodottság) akkor a világegyetem csinál az emberből bolondot, ha pedig az embert a világ kiegészítő részének tekintem, akkor (rajtunk keresztül) a világ |magából csinál bolondot. Tyhú! azt a fűzfafurulyáját, ez aztán a tubák! (Kitelik ettől minden.) Épen, mint a színész, mikor a közönség nézi és fizeti. Vájjon a kettő közül melyik már az okosabb? Mindakettő része az univsumnak. Az ilyesféle okoskodásokat nevezik aztán szofisz-

máknak és azt hiszik, hogy ezzel meg van oldva a csomó; pedig csak el van vágva. És mivel megoldani nem bírjuk, hát a vágott csomó darbjait suhogtatjuk. (Talán én is?)

*

Régibb dolgokról írni tartózkodom már. Még jól emlékezem ugyan, hogy láttam és megbámultam egyszer — valamikor, egy olyan kőfal-kerítést, amelyen ablakok voltak: még sem bírom már teljesen emlékezetem hűségében.

Vájjon mi lesz sorsuk ezeknek az írásoknak is? Gyakran megszáll a gondolat, hogy — talán jobb lenne őket tűzbe dobni. (Vájjon igaz-e ez is?)

*

1924 július. Hogy mi célból van — egyáltalán — ember a földön, ezt már régen kutatom, de még mindeddig nem tudtam megállapítani. Sokan törhették már ezen koponyáikat . . .
h i á b a .

Hogy ezzel a kérdéssel mások mennyire jutottak, azt nem tudom, csak azt tudom, hogy én is itt vagyok tanácstalanul . . .

Hogy földi életünknek mi legyen a célja, erre nézve mondanak ugyan egyet-mást, ezeket — azonban — én nem fogadhatom el, mert — reám nézve — nincs meggyőző erejük.

Még azok mondanak valamit, akik azt állítják hogy: az élet célja maga az élet. Igen: az élet, (ez az universalis betegség) melybe — még eddig — mindenki belepusztult . . . (Vájjon mit vétettünk, hogy így — minden kihallgatás nélkül — kivégeznek?!)

De hiszen így, a ma született gyermek már is elérte célját, de akkor — később miért hal meg mégis?

És ha az élet célja maga az élet, akkor ez az életfolyamat volna hát maga a cél. Ez sem megoldás, olyan ez, mintha azt mondanók: hogyha valamely járműre helyezkedünk, akkor az a célunk, hogy folyton csak menjünk, de soha sehol meg ne álljunk . . . Hát, akit az ilyen folytonos kocsikázás (vagy ringlispíl) is kielégít: legyen vele boldog, amíg el nem szédüi. De már én, ha valamely jármű veszélyeinek teszem ki magamat, — ha kocsira ülök — akkor már valahova el is akarok jutni. Nekem az a céltalan cél nem elég.

Ha az élet célja maga az életfolyamat, akkor miért szakítatik meg mégis a halál által. Ez a puska is csőtörtököt mond.

Minden célnak az a jellemző ismertető jele, hogy valami megállapodást, vagy megállást mutat, nem pedig folyamatot. Ilyen megállás félé-

nek mutatkozik a m e g h a l á s .

De az megint nem megy az én emberi koponyámba, hogyha folyton menni, azaz élni kell, akkor mi szükségből, mi okból kell egyidejűleg folyton mennünk is, meg ugyanakkor, folyton megállanunk is, — azaz: minek halunk meg és minek születik a holt nyomába új egyén, hogy újra elkezdje azt, amit amaz már elvégezett?

Úgy látszik, hogy a meghalás csak változás csupán. De mivé, de hová? Állj elő te szent logika és fejtsd meg ... ha tudod!

Hát az nem furcsa-e, hogy ha már nem adatott meg nekem az, hogy ezeket megfejthessem, akkor miféle kaján Demiurgus ösztökél engem folyton, hogy tudni akarjam mégis? Talán ez is cél? vagy mi? . . . Nagyon megvagyunk mi alázva . . .

Hát ilyeneken töpreng, csapong mostanában az én fantáziám. Tohuva bohu!

Hagyjuk hát abba, mert ezeket a fejtegetéseket, még destruktíveknek találják minősíteni, (ez most divat) és mert: beszélni szeret ugyan az ember, de jól beszélni kevés tud; jól hallgatni: még kevesebb.

Elhallgatok hát. De előbb még egy viszszapillantást vetek.

SUMMARIUM.

Minden lehetséges;
Sőt itt minden van is;
Csak nekünk kétséges:
Itt is, amottan is.

A világ — merőben —:
Ilyen is, olyan is;*)
Ugyanegy időben,
Igaz is, meg hamis.

Mert a mi tudásunk
Elenyészőn kevés,
Sőt az a kevés is:
Nagy részben csak hívés.

Tiszta látásunknak
Van nagy akadályja:
Hol a valót, — hol meg:
Csupán képét látja.

És te, ember, ezt is
Oly valónak tartod,
Mint a majom, midőn
Tükör mögé kapkod.

*) Miként a verszet külső formái.

Csalót a valóval
 Úgy összecseréled:
 Mint horgon akadt hal,
 A gyártott csalétket.

Mást susog India,
 Mást a csizmadia.*)
 Én meg azt susogom:
 — Bárhogy rontom-bontom —
 Itt minden létező,
 — Nagy mint a picinyke —
 Egy iszonyú erő
 Fényűzési cikke
 Tudtán kül az ember
 Helyet foglal az ebben,
 Miként a csiszolt kő
 Foglal az ékszerben.
 És miként a féreg
 Nem tudja, hogy hol van;
 Élve mi se tudjuk,
 Ha csak, hanem holtan.
 Imádkozz — hadd mondják —
 Hogy elméd már laza;
 Itt mi — úgy se tudjuk:
 Kinek van igaza.**)

*) Lásd a 42-ik lapot. — **) Vájjon nekem van-e?
 Határozottan kétséges, hiszen még azt sem tudom megállapítani, hány a kocka, lásd a 20-ik lapot.

Ne hallgass reájuk;
 — Megtörtént már sokszor —
 Lelohadt a hajuk
 S rájuk kerül a sor.*)

Rosszas énekemet**)
 Végzem, összegezem,,
 S örökségül neked,
 íme leszögezem.

Napok jönnek, mennek,
 Világok kerengnek,
 Villámok dörögnek,
 S rá békák brekegnek.

Nap, hold, ember, darázs,
 — Vagy akár micsoda —
 Minden csupa varázs,
 Minden csupa csoda.

itt nem fogy el semmi,
 Nem is lesz több: semmi;
 Csak folyton változik;
 Mert így szokott tenni:
 Átugorja Kinát

*) Reám is kerülhet

**) Tulajdonképen így volt: »hosszas énekemet«, de megfelelőbbnek találtam a »roszast«. így, talán még meg is dicsérik.

Kharibdiszt, meg Scillát;
 Át Tolnát Baranyát;
 Át: a szent logikát.

így tesz, vagy amúgy tesz:
 Nekünk már törvény lesz.
 De, hogy mi a célja,
 — Sőt, hogy van-e célja —
 Keményebb páncélja,
 Mint tollam acélja
 Kutatgatom diligenter,
 S az eredmény: idem semper.
 Hiszen azt se tudom még,
 Hat a kocka, avagy hét.*)
 Kettőt kétszer bárha végy:
 Kétszer kettő lesz, nem négy;
 Bár számban egymást fedik,
 De nem fedik: neveik.
 Képviselik csak egymást.
 Vehetsz róla tudomást.

Itt minden misztika,
 Gumielasztika;**)
 Tragikomédia;
 Fából vaskarika.***)

*) Lásd a 20-ik lapot.

***) Nyúlik ide-oda, hajlik ide-oda.

***) Hiszen a világ sem egyéb, mint egy megvalósult
 lehetetlenség, tehát: fából vaskarika.

Misericordia!*)

Hol van az abszolút igazság?

Hol van az abszolút tudás?

Hol van az abszolút érzék?

Nekünk — vagy nekem — sŕehol.

Óh! hát nyolcvanöt évre Volt szükségem,
 hogy mindezeket ne — megtudjam?! Grotosz
 az egész, grotosz, akár igaz, akár nem.

Csupa rejtély . . . csupa rejtély!

A mi tudományunk csak imbolygó lidérc-
 fény, — tehát meg nem bízható; — még ke-
 vésbé az: az ember.

Hiába vagy nyugtalan
 Érvéled hasztalan,
 Az emberek nevetnek
 S itt-ott élve temetnek.
 Élet-halál: rejtelmes,
 Mind a kettő szeszélyes.
 Mené, tekel, ufarsin,
 Meg ne csaljon a külszín.
 Ufarsin, mené tekel;
 Mitse siessetek el,
 Hullát későn égess el;

*) Istentagadó nem vagyok. Merőben én, semmit
 sem tagadok.

Még későbben: temess el,
 Mert az élet, — pajtikám —
 Hol künn sötét, bent vidám,
 Hol meg épen ellentét:
 Künn vidám és benn sötét.
 Könnyelmű a vidámság,
 Habozó a komolyság,
 Meg ne csaljon hát e vers,
 Benne hasznot csak úgy lelsz.
 Csupán öltönye vidám,
 Gondolkozzál pajtikám! . . .
 S a háborúk temetői?! . . . *Az égre!*
 Térjetelek észre — végre!

Ezért semmiképen se égessenek el eleve-
 nen, — még tévedésből se — még kevésbé
 temessenek elevenen; se engem, se mást. Egyet
 se. Amen!

85-ik életévem betöltése alkalmából, ismerőseimtől, alsó ruhaneműt kaptam, amelynek már bizony szűkiben voltam. Erre gyűjtés történt, melynek főmozgatói — úgy vettem észre — Olasz Ödön ezredes és Reiszman Gyula. A többi névtelen.

Hát én hálásan köszönöm nekik, de még azoknak is, akiknek neveiket nem tudom, — eltitkolták.

Amazok jól, emezek szépen cselekedtek.

Most pedig menjünk tovább.

1925 május. Filozófusaink irataikat én nem ismerem. Nem tudom ezekkel a kérdésekkel mennyire jutottak.

En csak saját megfigyelésemet írom le.

Azt se tudom mondtam-e valami újat.

Nem is azért írom le, hogy elhiggyék, hanem azért, mert igazak, az az:

Nekem igaz; — így látom én.

Jól látok-e; — nem t u d o m én.

Hiszik, vagy nem: nem b á n o m én.

*

A nemtudomról jut eszembe, hogy mily fonák helyzetekbe sodor embert, állatot' egyiránt a tudatlanság.

Még működő színész koromban, egy közel levő boltba járogattam tejbe mártott zsemlyét eszegetni. Egy barátságos macska rendesen hozzám, — helyesebben a tejes zsemlyéhez szegődött. Nem csalódott, mert megvendégeltem. El is fogyasztotta, sőt saját módja szerint meg is hálálta olyan formán, hogy két mancsát térdemre illesztve, újdonszerű nyári nadrágomat, körmeivel kiszaggatta.

A nagy háború után — beszélte egy volt hadfi — hogy egyik ütközet után, a harc me-

zején, súlyos sebeiben fekvve találta egyik barátját, aki rebegeve szólott feléje: »segíts pajtás, segíts!« A jó pajtás segített is, amennyire tudott, ugyanis: egy köpönyeggel letakarta, (ezzel megfosztotta még a világosságtól és a friss levegőtől is) s ezzel tovább ment.

Itt közlök még egy kis karcolatot, mely velem történt, melyet még 1917-ben írtam. Pályázni akartam ezzel a retye-rutyával, de itt maradt a fiókomban.

Ta kummt áner Mexikaner!

P r a e f a t i o .

35 éven keresztül folyton a Kazinczy-utcai (Tarcasai-féle) úgynevezett »Első magyar gőzfürdő«-be jártam tisztálkodni.

Első magyar gőzfürdőnek nem azért nevezhették, mintha elsőrangú lenne ez a kis gőzfürdő, mint inkább talán azért, mert ez lett volna a legelső ilyen Budapesten ... ha igaz.

Az 1915-ik évben azonban megszüntem látogatni ezt a kis intime gőzfürdőt — legalább egyidőre — (mert ekkor — a nagy világháború alatt — sok volt Budapesten a galíciai menekült). Csípős okok kényszerítettek rá.

I n t r o d u c t i o .

Már látogatásom kezdetén, elég jókor meg-

tudtam, hogy ebben a kis gőzfürdőben, a szolgalattevő személyzet (u. m. ledörzsölők, letörölők, tyúkszenvágók, fodrász, borbély) fizetés nélkül vannak itt és csak a borralalókra számíthatnak. Ezt tudomásul vettem és ehhez tartottam magamat.

Mint másutt, úgy itt is tálca volt kitéve erre a nemes célra. Aki akart, dobott a tálcára, aki nem akart, az nem dobott, hanem egyszerűen megszökött, tehette, mert a szolgalattevőknek tiltva volt ezért elégedetlenkedni, vagy szót tenni. Ezt is megtudtam és ehhez tartottam magamat

Ezeknélfogva szorgalmasan raktam — minden alkalommal — a tálcára annyit, hogy osztzkodáskor juthatott abból mindenkinek. Ez hát rendben van.

Én nyugodt lelkiismerettel, teljes önérzettel és vidám mosollyal járhattam-kelhettem és jártam-keltem is ott. Csupa gyönyörűség volt azt látni nekem is, meg a személyzetnek is, amint mindjárt kisül.

C o m p l i c a t i o .

Már kezdetben föltűnt, hogy egy-egy vendég távozása után a személyzet közül — majd az egyik, majd a másik — jó hangosan mondta ezt a szót: *Mexikaner*. Kíváncsi lettem reá,

micsoda nexusuk lehet Mexikóval, hogy annyiszor hallom ezt a szót.

Kérdést intéztem hozzájuk, hogy talán valami mexikói úr jár ide. Erre ők nevettek, összepislogtak, de választ nem adtak . . .

Vigye a macska a dolgokat — gondoltam és szintén nevetve — távoztam.

De kíváncsiságom csak fokozódott . . .

Mi lappanghat e mögött?! . . .

Több ízbeli faggatásaimmal sikerült csak kivennem az egyikből. Ez — félig fülembé súgva — elárulta, hogy ők azokat, akik borraivalót nem adnak: a hátuk mögött Mexikánernek hívják, mikor hát ezt hallom, hogy Mexikaner, akkor mindig egy ilyen távozott el.

Már ezen aztán én is jót kacagtam, hogy ilyen humorosan fogják föl finánciális ügyüket. Tetszett ez nekem, főképen azért, mert ezt a Mexikánert, egy kis jóakarattal, könnyen — a magyarosabb zamatú **M e g s z ö k á n e r r e** lehetett travesztálni.

Kacagtam hát én is, meg ők is. Vígan voltunk kölcsönösen. De ismét föltűnt, hogy összepislognak, összehunyorognak.

Miért hunyorognak olyan titokzatosan? Ezt szerettem volna megtudni.

Elkezdtem hát én is reájuk hunyorogni,

gondolván, hogy így talán majd rájövök. De akkor még jobban kacagtak és hunyorogtak. Ilyen hálás közönségem még soha sem volt. Az üggy, csak bonyolódottabb lett.

Én tudtam, hogy miért hunyorgok, t. i. azért, mert ők hunyorognak és én, ennek okát kutatom, de ők, bizonyosan más okból tették. Hogy ez az ok mi legyen, erre nem tudtam rájönni.

Rúgjon meg bennetek a másik macska is! gondoltam. — Ha nem tudom, hogy miért hunyorogtok, elég nekem az, hogy én nem vagyok Mexikaner, hát vígan folytattam viccelődéseimet a Mexikánerek fölött.

Vígan voltunk tovább is. A személyzet hálás publikum volt, kacagott és ez engem további viccelődésekre csak annál jobban tüzelt.

Így ment ez tíz éven keresztül . . .

A tizedik évben nagy fordulat történt . . .

C a t a s t r o p h a .

Egyszer, amint egy szál vidám lepedőben és hangulatban, lebegtem be a tyúkszemvágók termébe: Immúnis voltom teljes tudatában, rossz németiséggel — és inkább csak a rím kedvéért — hangosan harsogtam feléjük; t a k u m m t á n e r M e x i k a n e r ! s büszkén lépdeltem, mint egy kanpulyka.

Tömeges és tartós görcsös hahota lett erre a viszhang . . . Még ilyen sohase volt.

Megdöbbsentem! . . . Megremegett rajtam még a lepedő is . . .

Hozzávoltam ugyan szokva, úgy a színpadon, mint az életben, hogy tréfáimat kacaj kövesse, de ekkora hatást — sem ott, sem itt — még sohase értem el és hozzá, még ilyen nem is jó viccel.

Elkezdtem tűnődni fölötte, ... de megérteni nem tudtam.

Otthon se hagyott nyugton ez a görcsös kacagás.

Exploratio.

Investignáltam a dolgot.

Végre sikerült megtudnom, hogy amit a tálcára dobnak, az mind csupán azok-é, akik legkevesebbet érdemelnek, t. i. a letörlők-é. A többiek — t. i. a tyúkszem, köröm és hajvágók — abból semmit se kapnak, ezek-é csak az, amit a kezükbe adnak . . .

Az első magyar gőzfürdő majd rám szakadt.

Menydörgős menykő! Hát tíz évig épen én voltam ott a legnagyobb Mexikánereket viccelő Mexikaner, anélkül, hogy erről még csak sejtelmem is lett volna.

És nem is ok nélkül kacagtak. Macska pofozza meg!

A borralalókra nézvést megváltoztattam hát rendszeremet.

A hunyorgatásnak vége szakadt, de a jókedvünknek is.

Moral.

Hogy is mondja Péter Altenberg az ő »Prodromos«-ában?

»Földi létünknek csak egy tragödiája van — több nincs —: a t u d a t l a n s á g.«

Vác, aug. 6. 1917.

*

EPILOGOSZ.

»Tisztítsd meg szívemet jóságos kezeddel,
Töröld le szennyét Istenem!
Tied a szent fény; enyém a tévelygés.
Oh! oszlasd el bennem a sötétséget.«
mondja: Rabindranat Tagore . . .

»Je ne sais pas ce que c'est que la vie
îtermelle, mais celle-ci est une mauvaise plaisanterie.«

(Nem tudom mi légyen a jövő élet, de ez
itt, rossz tréfánál nem egyéb)
mondja: Voltaire.

»Itt minden a lehető legjobban van, csak nekünk nem tetszik«

mondja: Moussong Pál.

Hát melyiknek van igaza? Tudja-e valaki, vagy csak mondja -- hiszi — hogy tudja?

Én nem tudom, — de úgy látom, hogy tévelygők, — maszlagosak; kisebb-nagyobb mértékben: becsapott, becsapók, hipnotizáltak vagyunk valamennyien (de legalább is én). Hazugok, csalók, tolvajok, de . . . (tyhú! most majd azt mondtam ismét, hogy: de legalább is én.)

Tudja-e hát valaki? én ezt se tudom.

Hányom, vetem, össze-vissza forgatom,
S maradok a megtestesült: nem t u d o m .

Aki ebben örömét találja: gyönyörködhetik bennem: sikerült példány vagyok.

*

Mi félre vagyunk vezetve. A világ nem olyan, amilyenek mi látjuk;

De, akár mint legyen kezdve, bevégezve: Furcsán van a világ bölcsen berendezve!*) (de legalább is én; mert hiszen én is hozzá tartozom.)

Érzéseim — olykor ilyen bizarr formák: Tán mi nem is vagyunk, csak: úgy jön, mintha volnánk.

*) Avagy: bölcsen van a világ furcsán berendezve?

Vájjon érdemes-e — egyáltalán — valamire törekednünk? — vagy csak muszáj? De még csak azt se tudom, érdemes volt-e mindezeket lefirkálnom.

Vége pedig, hogy a középszerűségek (mert nagy az ő számuk) bolondabbnak ne tartsanak, meghajlok előttük is és . . . elhallgatok,
(de talán már ezzel el is késtem)

Adieu!

Vége.

DEHOGY VÉGE!

Hogy az 1914 — 18-iki nagy háború tönkretett s utána — förtelmes uszálya — magával sodort bennünket, hát nagy szükségbe jutottam én is.

Akadtak végre, akik segítettek rajtam. Ezeket — hálám némi kifejezése céljából — névszerint is megneveztem. Ebből azután egy kis baj keletkezett . . .

Kiszivárgott — ugyanis — a híre, hogy iratomban neveiket felsoroltam. Erre minden ismerősömnek — és félismerősömnek — kedve kerekedett, hogy neve szintén belekerüljön. Ezt akként vélték elérhetni, hogy elkezdték azt, — akkor nekem már fölöslegessé vált — apró-cseprő figyelmességekkel kiérdemelni. Ebbeli óhaját, — egyik-másik, félig tréfásan, ki is jelentette; szinte megrendelte.

Hát én szívesen csinállok valakinek örömet, de itt megakadtam, mert esetleg túlságosan hosszú nyúlhatna a névsor, de meg a megneve-

zettek, akik valóban nagy szorult helyzetemben voltak segítségemre — és nem is holmi pitypoty emberek — még rossz néven is vehetnék. Továbbá ezeknek az apró szenteknek a névsora, — jövőben még szaporodhatnak is, — meg sokan tévedésből ki is maradhatnak, ami nagy figyelmetlenség lenne tőlem. Gondoltam hát merészet és nagyot.

Mint a naptárban van Mindenszentek napja
Legyen e lap: minden jótevőim lapja.

He-he-he! . . . Itt, akik a jelenben vannak, vagy a jövőben lesznek, mind benne vannak. Ha mindezek után is — most, vagy a jövőben — akadnának neheztelők — ezektől bocsánatot kérek. De még azoktól is, akik nem neheztelnek, avagy még meg se születtek! . . .

»Mein Liebchen was willst du noch mehr?!«

1925 május.

*

Ha már tudnunk nem lehet; próbáljuk hát ismét magunkra öltetni, az uraságoktól levett hívést. Hátha a hívés — már is — egy még teljesen ki nem alakult tudás. Erre a rövid földi életre — talán elég is ennyi tudás. Vagy, akinek (mint pl. nekem is) nem elég, ez talán azt sejteti velünk: hogy e rövid élet után, egy hosszabb következik.

mondám — ön talán az egyetlen, aki a semmit látja.

— No lám; hát ilyen is van!

Olyan meg aztán sok van, aki azt hiszi — sőt állítja, hogy ő nem babonás, persze, nem tudja a jámbor, hogy ő is az.

VISZHANG!

Miként művészetteddel,
Akként bölcseleteddel,
Gyakran kacagva sírtál,
Majd meg sírva kacagtál.
Még tapsolni is mertek,
Akkor föl se ismertek.
Sokat ki sem adhattál,
Kár, hogy félben maradtál.

Dehát ilyen a világ:
Lent koporsó, föl virág;
Nap süti, vagy szél lebben:
Síron virít legszebben.

Könnyelmű vagy, ha szeretsz,
Önző, ha sírsz, ha nevensz,
Az, ha iszol, ha eszel,
Lélegzetet, ha veszel,
Ha jobban futsz, ahogy tudsz,
Vagy, hogyha tudsz, mégse futsz.

Ha jobban írsz, ahogy birsz,
Emlékeket hogyha írsz,
Ilyesmit, ha cselekszel:
Úgy fordul, hogy dicsekszel.

Öröm, bánat keserve
Össze van itt keverve.
Bűn váltja föl az erényt,
Sötétség az égi fényt,
S bármit mond — con amore —
Rabindranath Tagore:
Szeretettel se győzől,
Úgy sistereg, úgy gőzől.

Mindezeket így látva
Mi van neked még hátra?
Valószínű — mint másnak —
Néked is gödröt ásnak;
Fölül bozót vad bája;
Alul férgek tanyája.
— Nagy Károly így akarta —
Fejét mikor vakarta.

Derűre így jön ború;
Horpadt lesz a domború.
Korhadt lesz a fejfája,
S az idő fon reája:
— Lévén sietős az út —

Feledésből koszorút.
 Mert — szó mi szó: eb ura' —
 Nálunk ez a regula.

Akkor is sír már a sír,
 Ha ott csak a szellő sír;
 Akkor is az marad az,
 Ha fölverte is a gaz.
 Talán legjobb is ez így:
 Senki se lesz rá irigy.
 S borulatra jön derű,
 Édes lesz a keserű,
 Hisz ez olyan egyszerű,
 Egyszerűen — nagyszerű.

*

HANG.
 (1926)

Csak az a sok véletlen,
 Az ne volna! — véletlen. —
 Aztán: mi a szerencse?
 — E se borsó, se lencse. —
 El nem döntjük — úgy vélem —
 Mi, se hárman, se négyen.

Kissé kényes a kérdés.
 — Azért ne essék sértés, —
 Ha hívás a csoda

Akkor . . . micsoda?
 Amaz kisebb, ez nagyobb.
 (Ha nem érted, annál jobb.)

VISZHANG.

Nem tudsz hinni — úgy látom —
 Tudni akarsz barátom.
 Sziklát döngetsz vakmerő,
Mert a hívés nagy erő!
 Tudásra erőd nincsen;
 Itt a viszhang, hogy intsen.
 Fohászkodjál, hogy Isten,
 Hinni, bízni segítsen.
 Mert a hívés: *költészet*,
 A költészet: *bölcsészeti*;
 Sőt: *szellemi fizika*.
 Azért van nagy igaza.

HANG.

Tán nem is én beszélek,
 De általam más lélek
 A költészet naivság,
 Illatszerez művirág.
 A költészet boldogság,
 Boldogító hazugság.*)

*) De vannak kivételek, pl. nálunk a nagy lyrikus

S a szellemi fizika?
 Csak egyenes karika.
 Elme-hermaphrodita.
 De még mindez nem elég.
 Hát síron túl mi van még?

VISZHANG.

Hogy síron túl mi van még?!
 Hogy mi van még? tudj' az ég!
 Reggel, délben, délután,
 Viszhang vagyok én csupán.

HANG.

No de . . . izé . . . várjunk csak . . .
 Szedjük össze magunkat . . .
 Haha! persze . . . lássuk csak,
 Meddig ér az észcsutak . . .
 Igen . . . izé . . . hát persze . . .
 Álljunk meg csak egy percre . . .
 Úgy van . . . hm hm ... ha ha ha!
*Mind befagyunk mi csapba.?**)*

Petőfi Sándor, noha ő is parfömözött itt-ott. Helyén van ez mert:

Termett virág — rendszerint —
 Illatos is, de nem mind.

**) Így csapja be a mindenség önmagát; (rajtunk keresztül.)

Azért nem vesszük észre:
 Nagy mester a bűvésze.
 Minden a látástól függ.
 Ez a **világ egy nagy trükk!**

Bizonyítja sok nagy ok,
 Én meg: látó vak vagyok,
 Ha kancsal e vélemény:
 Engem csalnak, de nem én.
 Mosolyog a praktikus
 »No, lám-lám a komikus!«
 Egyik így szólt: »nem igaz.«
 Pedig: az is, nem is az,
 A másik száját tátja,
 Úgy veszi, ahogy látja.
 Hiszen én is azt teszem,
 Ahogy látom úgy veszem.

Itt minden van, de nincs is;
 Koldus szegény is, kincs is.
 Szabadság is, bilincs is.
A világ van is, nincs is.
 Majd igaz, majd cselét vet,
 — Épen mint e bölcelet, —
 Valóság, meg a híja,
 Kinematográfia! . . .

Addig mentem, futottam,
Végre ide jutottam.

Noha nem ezt kerestem,
Hasra végkép nem estem,
Mert hát rendszer ez mégis,
— Kevés is, de elég is; —
Mert ez a se hal, se hús:
Tiszta nescionizmus.

Ennyi minden, nincs tovább.
Azt hittem, hogy legalább
Nulla leszek egy után*)
S egy lettem null után (tán)

Ez tehát a szemecske,
Mit adott a szerencse.
Eszem tokja ennyit ér,
Az abroncsa eddig ér;
Tovább tömni nem szabad,
Mert az abroncs elszakad,
Sors bona nil aliud,
Mondjon többet, aki tud.

ERŐS VISZHANG.

Én, te, ő és mi, ti, ők,
— Tudásban szűkölködők —

*) Azaz 10.

***) Azaz 01.

Tudástok elégtelen.

Hinni lesztek kénytelen!

ÉN (esdekelve).

Ne légy már ily kegyetlen!

DÖRGŐ VISZHANG.

Az élet nektek rébusz,

S az marad, in omnibusz!

ÉN (leverten).

Puff nekünk in floribusz! . . . ,

Kényszerhívés?! . . .

— *Furcsibusz! . . .*

*

Itt a kétélű fokos!

»Most légy okos Domokos!« .

Mit se tudok! belátom —

Igaz-e ez barátom?

Gerundium dus, da, dum;

Van reá két jó tanúm.

Első tanú.

Nem igaz, de mégis az.

Második tanú.

De igaz és mégsem az!

Első tanú.

Igaz: azért nem igaz.

Második tanú.

Nem igaz: azért igaz.

ÉN.

Ne kérdezd ez hogy lehet.
 — Törjed buksi fejedet —
 Hogyha ehhez nincs kedved,
 Úgy megfejttem én neked.

Megfejtés.

Hogyha igaz a mondás:
 Ez az egy már is: tudás.
 Hogyha pedig nem igaz:
 Akkor meg: a többi az.

Akárki mit beszéljen
 Nekem (-künk) minden ilyen ...
 Oh! én vidám-szomorú,
 Vergődő besz-hosz,
 Heauton tímórú —
 — Tímórú menosz!!!

*

Mily erőnek telik kedve,
 Hogy táncolunk, mint a medve?
 — Mert mindenki ugrik itt.
 Azt a furcsa mindenit.

Ismét mosolyg a praktikus
 »Oh te meghibban komikus!«
 Nohát erről is teszek,
S józan középszer leszek.

MENTŐ EJTŐERNYŐ.

Akár gyöngé, akár izmos,
 E furcsa nescionismus,
 Én — haragot — vagy efélet
 Nem óhajtok, csak a békét.
 Aki benne tán rosszat lát,
 Vagy találva érzi magát:
 Annak, — mert nem vagyok konok, —
 Mindent szépen visszavonok.
 Azért mégis
 így is, úgy is:
 Ami igaz, igaz marad.
 Mienk volt rég,
 Az is lesz még,
 Bács, Kolozsvár, Kassa, Arad.
 Természetes határ Kárpátok s a Duna,
 — Túl rajtuk akármit sípoljon a duda.

LEÉRKEZÉS.

Lejutva a józan rögre
 — Tán rövidre, vagy örökre —
 Hol hevülve, hol fázva,
 Hol beszédet cifrázva.

Föld van ismét talpam alatt,
 Két markomba ennyi maradt:
Sok bolo, kell és tali
Quadrature circuit.

Igazságot kerestem én,
Számunkra nincs, csak költemény.
Illúzió, képzelet,
Ez boldogít, ez vezet.

Rejtély nekünk minden itten;
Ennél többre én se vittem:
Csalóvá lesz a való,
Majd valóvá a csaló,

Ne repülj hát, ha nincs szárnyad,
Okosan a földet járjad;
Ha rajta túl hajt lázad:
Lipótmezőn lesz házad.

Összetörve, — falba verve,
Józan elme csonka erre;
Ne feléje — tőle fuss;
Itt a berek, hus, hus, huss!

Többet mondanom már minek?
Csak azt súgom kinek-kinek:
Merőben nem tagadok én,
Sőt egyet-mást állítok én,
Még se turgudorgom*) én
Igazság-e, vagy regény.

*) Madár nyelven: tudom helyett.

Összeadtam, szubtraháltam,
 Megszoroztam, dividáltam:
 Plusz, minusz, null, frakció,
 Restancia: *nesció*.

(Szünet.)

HANG A KUCKÓBÓL.

Furcsaság itt minden tétel,
 — Józanságod sem kivétel. —
 Agyadban túl sok a szesz,
 S — bolond bölcsként — belé vesz.

ÉN.

Nem oly nagy a veszedelem,
 S gúnyjaidra ezt felelem:
 Vagy ez nem való kendnek,
 Vagy kend nem való ennek.
 Több irányba képes látás,
 Eféle kell ide pajtás.
 Az egyszerű józan ész,
 Csak egysíkban látva néz.
 Nyugtalanít a *nesció*;
 Megnyugtat a *benső Credo*.
 Másnak jutott e *benső*,
 Nekem maradt az első.

VÉGE.

Az az . . . volna, de mikor nincs:

Végtelen ez, mint az abrincs.

Mert a való: *álom* is

Es az álom: *való* is.

Ep úgy igaz, mint kétes;

Szédületes! hes ... hes ... hess!!!

